

ANUL I.

DECEMBRIE

NRUL 4.

REVISTA

POLITICĂ ȘI LITERARĂ.

EDITOR: IUNIU BR. HODOSIU. □

PRIM-REDACTOR: AUREL CIATO.

BCU Cluj / Cu colaborarea d-ilor: Library Cluj

Ion Gorun, (Ales. Hodoșiu), Al. Lăpedatu,
Al. Ciura, Dr. C. Maniu, Dr. Iuliu Maniu,
Dr. V. Meruțiu, Dr. G. Moroianu, Luca Rusu,
M. Sadoveanu, Dr. Ioan Scurtu. □ □ □

ABONAMENTUL: pe un an 10 cor., pe $\frac{1}{2}$ an 5 coroane.
Pentru România și străinătate: pe un an 12 fr. pe $\frac{1}{2}$ an 6 fr.

Redacția și Administrația:

□ Blaj (Balázsfalva), Ungaria. □

· APARE ODATĂ PE LUNĂ ·

B L A J.

Tipografia Seminariului Arhidiecezan.

SUMARUL:

AUREL CIATO. — Politica reală la noi.

M. STRĂJANU. — Egoismul. (Fragment dintr'un tratat asupra filozofiei lui A. Schopenhauer.

MIHAIL SADOVEANU. — Balta liniștei.

ALEX. LĂPĂDATU. — Un memoriu a lui Damaschin Bojinca cu privire la starea și reorganizarea învățământului public în Moldova, la 1846.

ILIE MARIN. — Un pseudonim.

ION AGĂRBICEAN. — Bologoaie.

A. CIATO. — Cântec Haiducesc.

Dr. VASILE MERUȚIU, — Ce știm despre originea pământului.

LUCA RUSU și AL. — Cronica literară.

SEVER DAN. — Emigrați! (La articolul Dlui Dr. A. Bunea.)

DAFIN. — Toamna (Poezie.)

— Aforisme.

— Revista politică și literară.

Nr. 4. ANUL I.

DECEMVRIE, 1906.

REVISTA

POLITICĂ ȘI LITERARĂ.

Editor: IUNIU BR. HODOSIU.

Prim-redactor: AUREL CIATO.

ABONAMENTUL:

pe un an 10 cor., pe
jum. an 5 cor. Pentru
România și străinăt.
pe un an 12 fr., pe
jum. an 6 fr.

ABONAMENTELE:

să se trimită la Admi-
nistrația Revistei:
BLAJ (Balázsfalva),
Ungaria. Manuscrip-
tele nu se înapoiază.

BLAJ, 1 Decembrie 1906.

Politica reală la noi.

Politica este direcțiunea vieții, ce să desvoaltă în cadrul ideii naționale. Numai viața, ce să desvoaltă în cadrul acestei idei, dă astăzi măsura valorii unui popor, aceasta în primul rând determină soarta lui. Tot ce-i în afară de aceasta idee poate fi o condițiune negativă, elementul activ însă este în sămânța și sămânța este ideea.

Dară ca ideea aceasta să devină o realitate are nevoie de constituire în lăuntru și de manifestare în afară. Politica cu adevărat practică deci, va avea cea dintâi problemă a sa să îndeplinească și să desăvârșiască aceste două condiții.

Este greșită părerea acelor, cari dintr'o cestiune pur de tactică în lupta cu un element negativ au făcut o cestiune de principiu, crezând, că cu abandonarea pasivității parlamentare au rezolvit înțălesul politiceii reale. Din contră, pasiviștii nostri prin lupta lor înălțătoare,

bogată în jertfe și în exemple mari, au urmat o politică per eminentiam reală, căci au trezit conștiința națională în masele mari și au cucerit astfel prima treaptă, ce duce la închegarea națională. Urmează ca politiciii români de azi să continue munca lor, având problema să creeze *unitatea de gândire*, căci aceasta în evoluția popoarălor constituie al doilea stadiu, dela care să ajunge la constituirea definitivă.

A înțăles'o aceasta contele Apponyi, când în vorbirea dela Jászberény preliminează rezolvirea reformei electorale așa: „ca interesele potrivnice să dea de pedeci cât mai multe“. Noi însă să nu ne perdem capul luptând *numai* contra pedecilor și a altor situații exterioare, ci să avem totdeauna înaintea ochilor *natura* luptei noastre, căci nu în equivalentul material ori în succesul imediat este a se căuta rostul politiceii reale.

Numai de aci înainte va reclama lupta noastră jertfe cu adevărat mari și generoase!

Pentruca să nu se aducă înse jertfe zădarnice, trebuie să pregătim opinia publică atât asupra înțelegerii corecte a ideei de naționalitate, cât și asupra direcțiunii, în care să va stărui pentru atingerea țintei noastre, date fiind împrejurările speciale dela noi. Opinia publică este mai puternică și mai de lungă durată decât guvernele și sistemele de guvernament. Opinia publică însă să conducă de principii, iar pentru popoarele, cari nu au ajuns încă la deplina lor constituire națională, principiul este de o însemnătate încă și mai mare, căci principiul este singurul razem, singura bază, de unde nu pot fi clătinate, este singura condiție, ce le dă îndreptățire de viață și le arată căile, ce duc la isbândă.

Prin puterea principiului să ajunge la înțelegerea rostului de a fi și numai principiul dă garanța libertății, căci libertatea nu mai e de a se căuta astăzi în dispozițiile paragrafilor, ci în conștiința de sine a popoarelor.

Prin puterea principiului vom ajunge să dăm o direcție unitară stăruințelor noastre, să fie metod și sistem în acțiune, și să facem posibil controlul atât de necesar în politică.

Prin urmare datorința tuturor conducătorilor politici români, este astăzi înainte de toate *conlucrarea pentru înțelegerea principială a chestiunii noastre naționale*.

În acest punct cea mai grea sarcină revine deputaților noștri și în al doilea rând presei.

Deputații noștri vor avea să ia asupra lor aceasta sarcină și din alt motiv, de ordin secundar, și anume

pentru a salva organizația de partid compromisă, pentru a cuceri enclavele mici și șovăelnice, cari au început a se forma între noi, pentru a extirpa diversele păreri singulare, cari au început să atrofieze deja opinia noastră publică, și în sfârșit pentru restabilirea autorității partidului și a disciplinei în partid.

Nu va trebui însă să se mărginească aci acțiunea deputaților și a celorlalți conducători naționali!

Paralel cu susținerea intactă, completă și pură a drepturilor noastre la viața națională, ei vor avea să îndeplinească în stil mare constituirea desăvârșită a naționalității noastre.

Emanând din ideea de naționalitate, vor avea să studieze serios, cari sunt elementele constitutive de naționalitate, în ce stare să află ele la noi și ce este de făcut pentru susținerea lor și pentru tot mai deplina lor îmbogățire în conținut.

O muncă uriașă, care trebuie să angajeze pe toți, dar' care are înomnis nevoie de o conducere sistematică și cu-minte.

Numai făcând acestea putem zice, că urmăm o politică reală!

Că vom fi apoi austriaci ori coșuțiști, ori că nu vom fi nici una nici alta, va fi o problemă, care nu ne va procura multă batere de cap, căci răspunsul î-l vom avea în conștiința noastră, și numai respectul acestei conștiințe va putea să influențeze hotărârea noastră.

Aurel Ciato.

EGOISMUL.

Fragment dintr'un tratat asupra filozofiei lui
A. SCHOPENHAUER.

(Continuare și fine).

Foarte bine lămurește Schopenhauer *onoarea națională*, pe care o aseamănă cu onoarea cavalerismului medieval; pentrucă ea presupune nu numai însușirile morale, cari însuflă altora stimă și încredere, ci și puterea care însuflă temere. »Un popor — zice dânsul — e o parte din comunitatea popoarălor. Și fiindcă aici nu există alt tribunal decât al puterii, ori care națiune trebuie să-și apere ea însași drepturile sale. Onoarea unei națiuni stă deci nu numai în considerațiunea câștigată, pe temeiul căreia merită încredere; ci și în considerațiunea, că ea este de temut. Onoarea națională întrunește astfel punctul de onoare al cetățeanului modern cu onoarea cavaleriească¹⁾.

În egoism, ca viciu, se disting două grade principale: întâiu, egoismul care are în vedere numai binele său propriu, și care nu face rău altora decât când cere interesul său; și a doua egoismul potențiat, care face rău numai pentru plăcerea de a vedea pe alții suferind, fie chiar în contra intereselor sale. Aceasta este răutatea, personificată în Satana, sau în Mephistopheles, tovarășul nedespărțit al lui Faust. Răutatea exclusivă însă este un ideal al perversității, care nu se găsește în firea omenească decât micșorat prin alte simțeminte, precum nu se găsește idealul iubirii de oameni sau al iubirii universale, decât pe cea mai înaltă treaptă a dezvoltării și culturii morale. Iar nepăsarea și reaua voință în graduri mai mici sunt atât de dese în această lume, în cât dacă politeța și prudența sau interesul bine înțeles nu le-ar acoperi, am putea vedea, cum *bellum omnium contra omnes* al lui Hobbes se continuă mereu în inimile celor mai mulți. Reaua voință se poate vedea și în mânia îndelungată sau în rancună, și în obiceiul ce au mulți de a vorbi rău despre alții. Ea se naște din egoismul prea mare prin deseale piedeci, ce acesta le întimpină în urmărirea intereselor sale. Inșă

ca egoismul să se desvoolte până la acel grad de răutate, cum îl vedem în firea celor născuți să fie criminali, trebuie ca nemulțămirea egoismului să se îngrămădească într'un șir de generațiuni, și reaua voință astfel potențiată să se treacă din generațiune în generațiune ca o dispozițiune fiziologică înnăscută.

Vițiul, sub care se manifestă răutatea la vederea binelui altora, este *pisma*. Născută din răutate și din inferioritate față cu alții, însușirea caracteristică a pisme este întristarea și suferința la vederea fericirii sau gloriei altora, și tendința de a le micșora virtuțile, talentele și meritele, de a-i înjosi în opiniunea publică, și chiar de a-i nimici. De aci calumnia și răutatea manifestată prin fapte, de câte ori i-se dă privilegiu Pisma face rău și celui pismuit, prin daunele ce-i aduce, și pismătareșului căruia îi amărăște viața și-i înveninează sângele. Căci, cum zice D. Cantemir, »pisma în inima omului e ca și cariul în inima copacului.« Și din contră, cel stăpănit de răutatea pisme se bucură de nenoroirea altora și caută înadins a le face rău numai pentru plăcerea, ca un fel de răsbunare, la vederea suferințelor. Tradusă în fapte, răutatea devine tirănie, și e viciul cel mai înjositor pentru om, care-l coboară mai pe jos de animalele necuvântătoare.

Egoismul neînfrănat, cu viciile născute din el, cum sunt pofta de avere, avariția, necumpătul, îmbuibarea, beția, desfrăul în plăceri, nedreptatea, sumeția, ambițiunea deșartă, ș. a. pot duce la crime de tot felul. Pentru ele însă paguba și durerea altora e numai mijloc, iar scopul e binele propriu. Maxima egoismului pe această treaptă este: totul pentru mine, nimic pentru alții; sau, după formula dată de Schopenhauer: *neminem juva; imo omnes, si forte conduit laede*. Prin aceasta se deosebește egoismul de răutate și cruzime, al cărei scop este paguba și suferința altora, după maxima: *omnes, quantum potes, laede; fă rău, cât poți tuturor*.

Ceea ce împiedecă egoismul de a se arăta în toată goliciunea lui sunt, înainte de toate *legile și așezămintele statului*. Ele sunt cea mai puternică stavilă a egoismului; fără ele n'ar fi sigură viața și averea nimănuia, și n'ar fi cu puțință societatea. O piedecă analoagă, deși de

¹⁾ Aforisme, vol. I. ad. II. 415.

mai puțină tărie, este *credința religioasă*, care oprește pe mulți dela fapte rele prin frica de pedeapsă în cealaltă lume, pe cum însuflă multora îndemnul de a face bine pentru speranța răsplatei în viața viitoare. Onoarea sau numele bun, interesul bine înțeles sunt apoi alte motive, cari rețin egoismul în marginile sale firești, în cari nu poate fi vătămător pentru nime. Asemenea un mijloc de a ascunde egoismul și pornirile lui urite și primejdioasă este *politeța*; însă ea acopere egoismul numai în relațiunile și afacerile mai ușoare ale vieții sociale, »asemenea unei frunze de smochin, de sub care tot se ivește mereu la câte un colț.« Egoismul este așa de urit, în cât noi îi preferim cu plăcere politeța, deși ea pentru cei mai mulți este numai o negațiune convențională a egoismului, un fel de fățarnicie. Neînsămănătatea ei se poate vedea în afacerile de interes, unde politeța n'are nici o înfruire asupra egoismului. Adevărata politeță stă în bunăvoință și în respectul pentru drepturile altora; ea este așa de rară ca și simpatia și iubirea de oameni, din care izvorește. Când lipsesc piedecile arătate aci, ori când omul egoist sau rău crede că le poate evita, egoismul și răutatea se arată în toată cruzimea și grozăvia lor, cum se vede în viața suveranilor despoți, a stăpânilor de robi, sau în răsböaiiele civile, când legile și autoritățile nu mai au nici o putere.

Egoismul se esplică din faptul psihologic, că fiecare individ are conștiință nemijlocită numai de sine însuși; realitatea voinței de a trăi, prin urmare și suferințele cari o apasă sau o înăbușă, el nu le simte de cât în sine însuși. Voința de a trăi a altora, cu bucuriile și durerile ei, egoistul nu o simte; pe alți oameni, cum și toată lumea din afară el nu o cunoaște decât prin mintea sa, iar nu prin puterea conștiinței de sine, nu prin energia voinței și simțemintelor ca pe sine însuși. Fiecare vede lucrurile și oamenii prin reprezentațiunile sau imaginile, ce are despre ei în inteligența sa. Aceste reprezentațiuni formează lumea, în care trăește și în care el este întâia și cea mai însemnată ființă, este centrul acestei lumi. Ființele și lucrurile din jurul lui sunt pentru el asemenea unor umbre sau fantome, pe cari le privește ca mijloace sau ca piedeci ale ezistenței sale, după cum îi pot fi folosite sau stricătoare; iar când nu-i pot aduce nici folos nici daună, îl lasă nepăsător.

Valoarea morală a unui om stă în puterea sufltească de a pătrunde cât se poate mai mult și a vedea mai lămurit prin vălul acelei imagini, care formează păretele despărțitor între el și lumea din jurul său, și a cunoaște pe alții în același mod ca pe sine însuși. Atunci pierе nepăsarea, și omul începe a avea și pentru alții un asemenea interes ca pentru sine; și simpatia pentru ei crește în aceeași măsură, cu cât va avea o conștiință mai vie despre existența lor morală, cu cât adecă va simți mai mult eeeace se petrece înlăuntrul lor. Pe această cale se naște din iubirea de sine simpatia și iubirea de aproapelui; precum, în direcțiune contrară, se poate naște răutatea, când egoismul, fiind prea mare, întimpină prea multe și prea mari piedeci în îndestulirea sa, ceea ce măește nemulțămirea și nefericirea sa și-l îndeamnă a-și căuta răsunarea și mulțămirea în suferință și nefericirea altora.

M. Strajanu.

Balta liniștei.

Domnișoara Alexandrina Ciomîrtan, a dus în casa părintească viața obișnuită a târgușoarelor. A făcut cele patru clase primare, apoi maică-sa a început s'o pregătească pentru viața de gospodină. Și așa, dela doisprezece până la optsprezece ani, a viețuit într'o gospodărie sărăcăcioasă, învățând cât de greu se trăește pe lume, dezgustată de certurile din juru-i, de vieța de vizunie, plecată zile, săptămâni și luni întregi asupra unei horbote, sau asupra gherghifului, rar petrecând cu ochi uimiți, cu inimă încălzită, foile unui roman în care se vorbea despre bogății nesfârșite și despre iubiri veșnice. Casa lor era ca multe altele, ca toate din jur: două odăi și o săliță. Vara se putea înjgheba o bucătărioară în dosul caselor, în ogradă; iarna, în odaia în care dormeau, pregăteau și mâncarea. În odaia aceia stăteau cu toții grămădiți cum puteau; iar peste săliță, în *salonaș*, în care rar pătrundeau, ca n'tr'un altar, de ani se strângea, panglică cu panglică, horbotă cu horbotă și perină cu perină, zestrea Alexandrinei. Salonașul acela era la fel cu toate odăițele curate, pentru musafiri, ale întregii mahalale. O masă rotundă, lustruită, la mijloc, c'o horbotă colo-

rată aruncată de asupra. O scoică pentru scrumul țigărilor, un pomeraș cu grijă înjghebat și lipit din *dorobanți*, (coperte de foiță de țigară încet, în ani îndelungi adunate), stăteau pe masă, la locul de cinste. Pe perețele din fund, deasupra crivatului, un covoraș pe care rinjia un tigru. De partea cealaltă, între fereste, oglinda, deasupra unei măsuțe. Câteva tablouri, o Italiană, o Turcoaică, o vânătoare de urși albi, între baletiste și fluturi de hârtie colorată înfrumșeau albul nepătat al celorlalți pereți; în sfârșit, între ușe și sobă, potrivite frumos în cadre de scoici, portretele familiilor și a rudeniilor. Fotografia din mijloc, cea mai mare, arăta pe dl Gheorge Ciomîrtan, cu mustața foarte răsucită, și cu părechea de mănuși albe pe care atunci, la nuntă, o singură dată în viață, a purtat-o și pe cucoana Polixenia cu singura-i rochie albă gătită, frumoasă cum n'a mai fost nici odată de atunci, în zile multe și grele. —

În căsuța aceasta, pe strada îngustă și cotită, între aceleași obrazuri, între aceleași priviri, în fața aceluiași priveliști, și-a petrecut anii domnișoara Alexandrina. Tatăl său se ducea la slujbă de două ori și se întorcea de două ori acasă. Intunecat pleca, întunecat se întorcea. Parale totdeauna erau puține; cucoana Polixenia cu greu chivernisea de-o pălărie ori de o rochie pentru fată care creștea ca din apă și se prefăcea într'o adevărată domnișoară asupra căreia începeau a se opri mai îndelung privirile bărbaților.

Din când în când la epoca luării lefii, domnul Gheorge Ciomîrtan se întorcea mai întunecat ca de obicei, cam amețit. Cucoana Polixenia începea să-l batjocorească dând din mâni și privindu-l cu ură; iar el mormăia mâniat, tot mai tare îndrjrit, cu cât mânia îi creștea. Când îl simțea că-i gata să ridice brațul, cucoana Polixenia își lua de seamă și contenea dintr'odată. Aceasta, într'o singură lună, era singura zi aleasă. În celelalte zile tatăl rostea puțin și obișnuite vorbe, iar cucoana Polixenia gemea încet, căci avea o suferință ascunsă pe care nu știa când o căpătase și de care — după cum însăși dumneaii încredința — nici un doctor nu era în stare s'o tămăduiască.

Petreckeri puține avea domnișoara Alexandrina. O vreme, cât fusese copilă, se dusese regulat, duminică, la biserică. Acolo privea în juru-i la lumea amestecată, schimba din când în

când câte un zâmbet cu fete de sama ei, abia asculta glasul preotului și cântările pe nas ale dascălilor, se îngrămădea la anafora, și, eșind buluc cu fetele, mergea încet între ele pe uliță, printre case scunde, vorbind și dând din mâni. Duminică se cădea să se îmbrace curat, se cădea să râdă, să vorbească, duminică era ziua uitării. Și părinții ei îmbrăcați cu straele cele mai nouă, se așezau la fereastră, priveau la lume; căscău, mâncau cu evlavie parcă, și după masă, când nu veneau musafiri, dormeau patru ceasuri.

Cu vremea, după ce împlinise cincisprezece ani, duminică dimineața Alexandrina, în loc să se ducă la biserică, mai curând zăbovea în pat, c'un roman în mână. Câte un timp, apoi rămânea cu ochii duși, cu gândul la lumi bogate în încântări. La petreceri rari, în sărbători, se întâlnea cu fetele cu care copilărise și care acuma, crescute mari, se găteau ca și dânsa, lucrau ca și dânsa la gherghef, la fluturi și la baletiste. N'avea nici o dragoste pentru aceste tovarășe: simțea că-i privesc cu coada ochiului rochia prefăcută și pălăria de anul trecut, că-i zâmbesc fără prietenie, că o *critică* în ascuns. Se simțea singură, neputincioasă și mahnită. Dar alte dați, când se întâmpla să fie și ea amestecată într'o tabără, asculta și ea cu plăcere vorbele care se spuneau pe socoteala unei singuraticice și era gata să râdă și ea de o rochie ori de o pălărie. În clipele acelea se simțea parcă mai tare, mai mulțămîtită, și uita de multe năcazuri mici.

Monotoană și tristă, așa, a trecut viața ei. Strada era tăcută; rar se deștepta vîind la trecerea unei birji, care parcă trăgea c'o ață nevăzută la geamuri, între oale cu flori, capetele femeilor. Vara, trecea printre case un râu de căldură. Toată lumea dormita, copleșită, într'un pustiu. Toamna veneau pe vînt, din lunca dela capătul târgușorului, frunze veștede ca triste vești pentru zile lungi, care vor curge una după alta, fără schimbări fără tresăriri. Și vînturile aspre și răsunătoare veneau, tremurau plîngerii la geamurile mici; și în zăpadă casele păreau mai scunde, mai nenorocite, arătând pe albul ernii petele negre și murdare ale ogrăzilor. Și după lungi nopți, și după triste zile, primăvara venea, și eșea și Alexandrina la soare ca dintr'o temniță în care lîngezise cu sufletu-i tinăr, și cu gândurile-i mărunte; eșea la vînt

nou, la vieață proaspătă, întra ca într'un murmur de biruință; dar întra ca o plantă, întra ca ori care dintre ființele care o împresurau, fără să se bucure prea mult, și mai ales fără să înțeleagă ce se petrece în juru-i, fără să-i tresară sufletul, fără vis de vieață nouă, fără nădejdi în vremuri mai bune.

Ca o întâmplare ceva mai înșămnată, însă fără vre-o adâncă tresărire sufletească, veni la vârsta de optsprezece ani o logodnă. Un popă făcu mormăind o rugăciune și schimbă două inele. Pentru întâia oară pe fața palidă, prin ochii negri ai fetei trecu o slabă părere de rău, că va părăsi casa părintească. Mirată se uita apoi după felicitări și sărutări, la omul care sta zimbând lângă dânsa, un tânăr oare-care, chiar atunci din proaspăt bărbierit și tuns, care nu știa ce să-i spue, și-și răsucea într'una mustața bălăe. Nu cu prea mare măhnire primi și vestea stricării acestei dintâi logodne; cu capul plecat suferi muștrările îndelungi ale cucoanei Polixenia și răcnetele d-lui Gheorghe. Amândoi cercau s'o facă a înțelege, răcnind cât puteau de tare, că ea e vinovată pentru nenorocirea care i-a izbit. Alexandrina însă căuta să priceapă ce fel de nenorocire a fost în adevăr aceasta, și nu găsea: un străin venise, trecuse repede pe lângă ea, ș'atât. Și vieața monotonă iar prinse a curge și ea își ducea viața între ai ei neclintită, ca un mormoloc, în milul unei ape liniștite. —

Din când în când, acum izbucnea cucoana Polixenia. „Ai să rămâi fată bătrână... Ai să împletești cozi albe, mai pe urmă nici dracul n'are să vrea să te scoată de aici...“ Ș'acuma, la mâniile acestea repezi ale maică-sa, Alexandrina înțelegea că începe să fie o povară în casa părintească. Zestre n'avea, asta o răcnea maică-sa într'una; frumsețea lumii o ferisă Dumnezeu să fie; noroc, cine știe!, norocu-i paserea cea rară cu pene de aur... Gânduri nouă îi chinuiau acuma mintea neobișnuită cu cugetări, gânduri nouă îi înspăimântau mintea; și sta și se gândea, după răcnetele și după certurile din casă, și pricepea un lucru numai, din toate: că *trebuie* să se ducă din casa în care se născuse și copilărise; așa, trebuie, așa, este o hotărîre sub stăpânirea căreia cu toții ne încovoie în tăcere...

Și prea mult nu așteptă. Se făcu a doua logodnă, cu un „băiat bun“, slujbaș la drumurile

de fier. „Tot ai tu noroc puica mamei!“ zicea cucoana Polixenia. Dar Alexandrina primi această a doua logodnă numai cu teama că se va rupe ca și cea dintâi, altfel fără să i-se încălzească sufletul.

Și zile și săptămâni trecură curând; și Ghiță Visarion, funcționar la căile ferate, venea de două ori pe săptămână: câte odată aducea un pachetel de bomboane, câte odată un mănunchiu de flori. Stracle negre, care miroseau a croitorie, îl cam stânjeneau; stătea drept pe scaun, ținând în stânga mânuși nouă, pe care nu le punca nici odată. Vorbea liniștit, o privea cu ochi blajini; când râdea, ducea repede mânușile la gură, acoperindu-și mustățile mari, pleoștite.

Ș'asa, după ce trecură zilele și săptămânile, urmă o nuntă la care a băut și a jucat toată mahalaua. Alexandrina se simțea amețită de murmurul așa de mare de veselie, de cântecile neinterupte ale lăutarilor. Neconținut trecea pe dinaintea oglinzii ca să vadă cum îi șade în rochie albă, și parcă era amețită când se învârtea în joc: era amețită ca de o suflare a altei vieți, care venea din necunoscut, dintr'o lume unde sunt numai fericiri, era amețită de suflarea aceasta care pentru întâia oară îi adia prin suflet, care o trezia din lungă, din greaua înșirare de zile reci și sarbede.

Și după aceea, după vieața ei mică și neînșămnată de fată, începu căsnicia, încet, lung, greoiu, parcă se îndrepta pe un drum ce ducea în veșnicie. Bărbatul se ducea la slujbă și venea acasă. Întâiu era blând și potolit, zâmbea după masă și întindea o mână, o cuprindea de mijloc s'o mângăie; după aceea greutatea vieții de odată tresărira în casa lor și Alexandrina se simțea acuma iar în aerul de greutate, de stânjenire, de măhnire ceas cu ceas, al casei părintești. Din când în când omul amărît mai spunea câte-o vorbă aspră, aducea ca o imputare chestia lipsei de zestre, ș'atunci madam Vizarion își eșia din sărite, i-se suia sângele la cap și începea să țipe; după aceea se liniștea, și, așezându-se întunecată în colțul odăii lor sărace, se gândea că așa se petrecea vieața și în casa părinților.

Pe domnul Gheorghe și pe cucoana Polixenia îi văzu destul de des o vreme, un an de zile; după aceea o hârtie grabnic și scurt scrisă schimbă dintr'odată viața căsniciei tinere. Di

Ghiță Visarion fu permutat la o stație mică pe linia Iași-Vasluiu. Alexandrina primi cu destulă mâhnire vestea: era vorba să se despartă de părinții, de târgușorul ei, să plece în depărtări; dar bărbatu-său era bucuros, era bucuros că scapă din „ticăloșia aceia“ că schimbă aerul, și avea o nădejde ascunsă că acolo, unde se duce, îi va merge mai bine; poate pe acele meleaguri norocul face drumuri mai dese.

Și astfel, după ce fură cărați în tren cu sâraca lor gospodărie, după ce îndurară câteva zile de frământare, o viață nouă, care sămăna însă mult cu cealaltă dintâi, se deschise în fața Alexandrinei. După treburile zilnice, după ce Visarion se ducea la slujbă, la magazie, — în odăița de lângă șirul de salcâmi al gării, așezată la fereastră, cu coatele pe prichiciu și cu pumnii la tâmple, Alexandrina își petrecea puțină vreme slobodă așteptând un tren, ori urmărind cu ochi fără strălucire slaba mișcare a stației.

Și venea un tren, se oprea de odată ostentit, ca un cal după fugă, câteva clipe răsunau glasuri, se zăreau capete mișcătoare de oameni apoi în sunet muzical, un fluer, și trenul pornea, parcă se ducea se nu mai vie. Trecea clipa aceasta, și în plictiseala vieții ei Alexandrina aștepta alta. —

O întâmplare însemnată veni: i-se născu o fetiță; la cumătrie sosiră și părinții ei, veniră și alte rudeni, și la botez îi puseră, cu toții într'un gând numele bunicei: Polixenia. Și după aceea iar veneau trenuri de departe și treceau în depărtări, ducând oameni cu bucurii, cu dureri, ducând o întreagă lume sbuciumată, — și ani trecură, și Ghiță Visarion se ducea la slujbă și venea dela slujbă, se mai supăra, se mai împăca, și Alexandrina, la fereastra ei, stătea cu gânduri și cu doruri mărunte pe când fetița, Polixenia, se juca liniștită lângă dansa, pe când viața stației se desfășura aceiași și aceiași, pe când peisagiul, un deal sterp în fața gării, era același și iar același, în zile lungi, în săptămâni lungi, în ani lungi.

Dela o vreme o încarca un obicei al tineretii: cetea câte-o carte și rămânea cu gândul la lumi pe care nici odată nu le cunoscuse. Atunci, înțelegând că mai este o viață, un fel de paradis al pământului, avea câte-o undă de durere, câte o izbucnire cătră singura ființă asupra căreia se putea descărca, cătră Ghiță Visarion. Se tânguia c'a închis-o aici, în pustiu,

departe de lume... Parcă gemea: „Așa viață meritam? Așa soarte?... Altele trăesc altfel, și nici macar nu-s cinstite, — dar eu, femeie cinstită, totdeauna cinstită, ce fel de viață duc?... Ș'aici se oprea. Pentru cinstea ei și Visarion era mulțumit, și ea, la urma urmei, se mulțumea cu mulțumirea lui; altceva ce putea face? La urma urmei, bine nu știa ce fel de viață e aceea pe care o dorește, ce fel de lume alta decât a ei există?

*

Dar într'o zi, cum venea trenul vijelios și cum ea își ridică încet ochii de pe foile cărții unsuroase, — avu o simțire aspră, avu fiorul unei săgeți prin inimă. Prin geamul limpede al unui vagon de întâia clasă zări doi tineri: ca într'o licărire îi văzu aplecați unul asupra altuia, într'o îmbrățișare, într'o sărutare care părea de mult începută, dar pe care Alexandrina numai o clipă o zări. Și trenul se opri, trudit de moarte par'că, și geamul vagonului se lăsă în jos, și capetele alăturate ale tinerilor se arătară lângă deschizătură: două capete zimbitoare, cu ochi luminoși, negri, două obrazuri albe care străluceau de fericire. Și Alexandrina le privea uimită, cu gura întredeschisă puțin, cu mânilor deasupra cărții, uitată par'că așa, din clipa când zărise, când înțalesese ceva, când tresărise. O clipă tinerii își întoarseră ochii spre ea. Au zărit-o? Poate au zărit-o. Apoi și-au zimit. Au intrat, s'au cufundat în întunecimea vagonului, și trenul a fluerat pe lung și a pornit, a pornit departe, cine știe unde, poate acolo unde se trăește altă viață.

Fiorul acela al săgeții îi lăsase urme în suflet. Neliniștită începu să se poarte prin odae! Prin dulcea căldura a înserării de August, eși apoi să se plimbe o vreme în lungul liniei, cu fetița de mână. Prin amurg nelămurit se întindeau până departe fânațe, de-o parte și de alta a drumului de fier. Nu adia vântul, sgomote în marea întindere nu s'auziau, și văzduhul era singuratec; numai pe ușoara roșată a asfințitului, îndelungă vreme o prigorie fâlfâi din aripi, stând în loc, ca ținută în aerul amurgului de un fir nevăzut, atârnat de ținta de diamant, a celei dintâi stele răsărită deasupra asfințitului, fâlfâia grăbit, parcă era o morișcă de pietre scumpe felurit colorate; apoi se lăsă de odată în jos și peri în umbra care cucerea pământul.

Când se întoarse acasă, Visarion o aștepta: îi era foame și mormăia nemulțumit. În grabă îi dădu să mănânce. îl privi cu ochi ațintiți cum înghite ca un lup, după aceea își sărută fetița, o culcă, și se așază la fereastră. După ce să sătură, Ghiță Visarion băgă de samă că nevastă-sa nu mâncase nimic.

„Da“ tu, Alexandrino, nu mânânci?...

— Nu, nu mi-i foame...

— Ce-ți este? Parcă nu ești în toate apele tale...

— Nu mi-i tocmai bine... Culcă-te... și-am făcut așternutul. Cum se culcă Ghiță adormi. Stând la fereastră, Alexandrina îi auzea răsuflarea regulată; sta neclintită și nu-și întorcea ochii să-l vadă cum doarme; Numai într'un târziu, în răceala nopții, păru că se deșteaptă și oftă prelung.

În lumina candelii se întoarse și privi spre fetiță, spre Polixenia, care dormea liniștită în pătuțul ei. O privi mult și-și aduse aminte de propria ei viață din trecut, de toată viața ei, din copilărie până acum. Apoi își aduse aminte de icoana de peste zi, din goana trenului, de amurgitul misterios, de nemărginirea care se întindea în juru-i, pe care până acum n'o bănuia, și închise ochii ca izbită de o izbucnire de lumină. Răzimată în cot, cu fruntea încrețită ca de o durere, în patul ei, suspină amar și-și simți pleoapele umezite de lacrimi.

*

Și toată noaptea nu putu închide ochii, toată noaptea, până ce se revărsară zorile, prevestind o zi ca ori care alta, din lungul șirag ce se întindea înaintea. Un lung șirag de zile se întindea înaintea, până la încheierea vieții. Un lung șirag se întindea și în urmă, dar zilele acelea i-se păreau Alexandrinei zilele altei vieți, zilele altei lumi. Zorile, cele dintâiu zori, aveau o lumină deosebită.

Așa gândea, așa simțea ființa aceasta turburată din liniștea ei; — dar poate se înșela; și poate istoria vieții ei aici se închee.

Mihail Sadoveanu.

Un memoriu a lui

DAMASCHIN BOJINCA

cu privire la starea și reorganizarea învățământului public în Moldova, la 1846.

(Continuare și fine).

Nu dela organ străin, ci dela însuși organul nostru putem aștepta luminarea noastră! Străinul rămâne tot străin »năimitul tot năimit și fără durere de binele nostru, după proverbul românesc: fie leac nu fie, plata să se știe. Iar că științele înalte să pot învăța în limba românească, avem dovadă în faptă: pentru că în Academie s'au paradosit și să învață Filozofia; dacă s'au putut și să poate învăța aceasta ca o știință mai abstractă, apoi cine va zice că nu s'ar putea învăța legile, știința pozitivă, precum iarăș fapta dovedește, că să învață dritul țivil roman și a Moldovii cu îndestul rezultat; s'au învățat și să învață Matematica și Fizica cu doritul efect. Dacă acestea să pot învăța în limba Patriei, cred că nimene nu să va îndoii că s'ar putea învăța și chiar Astronomia și toate științele mediționale, când și pentru acestea s'ar statornici catedre și s'ar rândui profesori înzestrați cu cerșutele însușiri; apoi care este dar aceea înaltă și mai pe sus de mintea omenească știință care nu s'ar putea în limba națională învăța sau nu s'ar putea cuprinde de mintea românească? Și pentru care ar trebui a să înfățoșă de cătră Român limbă și minte străină spre învățarea ei?

e) Ca o predică a unei mai înăintătoare propășiri să socotesc a fi grămădirea a prea multor obiecte de învățături în clasele colegiale, prin care s'au făptuit că tinerimea, după frăgezimea puterilor ei, nefiind în stare a dovedi cu învățătura pe toate după cuviință, au fost sălitate a rămânea în unile obiecte neîndeplinită și dar nu din destul pregătită pentru facultăți.

f) Indatorirea privigherii peste ramul științelor, n'au fost încredințat unui bărbat înzestrat cu cunoștința tuturor științelor colegiale și facultative, carele ar fi săvârșit sistematiceste cursul tuturor învățăturilor, ca să fie fost în stare a observa paradosirei a fiește căruia profesor și a închieia o negreșită judecată despre însușirile sau neajunsul respectivilor profesori și să fi cunoscut mijloacele îndreptării unor asemenea neajunsuri; căci pentruca să poată cineva, după cuviință, purta sarcina povățuirii și a privegherii

școalelor, trebuie de neapărat să fie înzestrat cu cerșutele însușiri care să cuprind dintr'o întemeiată cunoștință a tuturor științelor academice, neputându-să crede nici socoti ca să poată cineva purta și împlini vre-o însărcinare covârșitoare puterilor sale morale.

g) Lipsa izvoarălor ajutatoare, adecă a unei Biblioteci școlastice, înzestrată cu autorii clasici în toate ramurile științelor academice cu care s'ar fi putut în multe îndemâna atât profesorii întru prelucrarea materiilor școlastice, cum și tinerimea întru mai întinsa înbogățire a ideilor sale.

h) Ne urmată prin darea de ajutoriu bănesc în mtenire Profesorilor spre a-și putea tipări manuscrisele lor, prin care să se fi încurajat la prelucrarea de mai multe operate științelnice privitoare cătră sfera literală. Din care pricină multe manuscrise zac amorțite în agonia neputinței de a vedea lumina; trăgând după sine dezgustul autorilor sau a traducătorilor de a întreprinde mai departe îndeletniciri literare.

i) Lipsa unei tipografii a școalelor care ar sluji de cel mai înlesnitor mijloc pentru tipărirea cu amăsurată cheltuială a cărților școlastice și a altor produceri literare.

Iar mijloacele îndreptării neajunsurilor ce până acum au împedecat în parte donita propășire, le socotesc a fi următoarele:

1. Să se statornicească o sistemă de învățaturi pe curs cel puțin de 12 ani fără strămutare, hotărându-să materiile de învățat pentru fieștecare clasă după autorii aprobarisiți, profesori a Universităților europiene.

2. Să se însărcineze pe fieștecare profesor a traduce obiectele catedrii sale în limba națională într'un termin amăsurat cu mărimea și cumpanirea obiectului.

3. Să se pună în lucrare tipărirea cărților școlastice pentru toate clasele, a căroră manuscrise să se supună mai întâi cercetării și țenzurii sfatului academic sau a vre-unei comisii de bărbați literați ce înadins sar rândui spre asemenea scop.

4. Să se pună în deplină lucrare legiuirea organicescului Regulament precum și legiuirea din 1835 Mart. 10 cu Nro. 50 litera A, B, V și a legiurilor după vreme statornicite, pentru neprimirea în slujbele statului în viitorime a tinerilor cari nu ar înfătoșa atestate despre bine săvârșirea învățăturilor în școalele publice.

5. Tinerii căți în anul acesta săvârșesc cursul legilor în Academie, să se recomanduească înaltei ocârmuirii spre a fi rânduiți în slujbe potrivite însușirilor câștigate, spre a sluji tinerimei școlastice din urmă de îndemnare cătră mai cu dinadinsul îmbrătoșare a învățăturilor.

6. Să se hotărească neschimbarea profesorilor în posturile lor cel puțin pe timp de 12 ani, întru cât ei ar purta cu vrednicie funcțiile lor; nici dacă în vre-un ram a trebilor i-a dregătorilor publice se poate socoti folositoare schimbarea dregătorilor, apoi cu bună samă că tocmai în ramul învățăturilor este de cel mai mare folos și neapărată trebuință neschimbarea personalului profesoral; pentrucă precum toate să desăvârșesc și să îndeplinesc mai cu samă prin practică, așa și desăvârșirea metodului paradosiarei. Deci toată schimbarea profesorilor trage neapărat după sine nu mai mult sau mai puțin împedecătoriu rezultat a propășirei învățăturilor; căci nu fiecare om învățat este tot odată înzestrat și cu darul, talentul și metoda paradosiarei. Pe lângă aceasta nesiguranța statornicirei posturilor descurajază nu puțin pe fiecarele dela aplicația întru prelucrarea obiectelor științelnice, în îngrijire că poate mai înainte de gătirea unor asemenea, s'ar îndepărta din postul său, rămânând ostenelele sale zădarnice.

7. Să se regularizească învățăturile claselor colegiale în măsură potrivită puterilor morale a respectivei tinerimi, pentruca ea să poată birui în deplină măsură învățarea lor, și așa să poată trece în facultăți cu toate pregătirile cerșute pentru învățarea științelor înalte.

8. Privigherea asupra ramului învățăturilor să se încredințeze unui bărbat care să deo vadă prin atestate și diplome dela Universități despre sistematica sa săvârșire a întregului curs de învățaturi și care tot odată să aibă deplină cunoștința limbei românești și carele avânduși locuința sa în casele Academiei, fără vre-o altă însărcinare lăturalnică, să fie îndatorit a priveghia cu scumpătate chiar numai asupra ramului învățăturilor și a cerceta împreună cu alte mădulare din corpusul Academiei manuscrisele științelnice ce s'ar produce din autori străini pentru tipărire.

9. Să se înființeze o Bibliotecă a școalelor care să se înzestreze din vreme în vreme cu cei mai aleși autori clasici în privire cătră toate ramurile științelor.

10. Să se dea înlesnire bănească profesurilor pentru tipărirea manuscriselor sale, care ar câștiga incuviințarea sfatului academic și autorizația ocârmuirii.

11. Să se înființeze o tipografie a școalelor pentru înlesnirea tipăririi cărților școlastice, care fără păgubirea fondosului școalelor, va putea fi în stare a tipări cu mai puțin de jumătate preț cărțile școlastice și altele de cât la tipografia particularnică, care totdeauna caută câștiguri, când aceea a școalelor nu poate căuta alta de cât nemicșorarea fondosului său. Dovedit fiind din ecșperință că multe manuscrise literare stau înădușite neputând eși la lumină numai din pricina scumpetei prețului tipăririi.

Cărțile tipărite și manuscrisele mele privitoare către ramul învățăturilor sunt:

1. Anticele Romanilor, tipărite, carte școlastică potrivită pentru clasele colegiale, culeasă din cei mai însemnați autori latini vechi, către care s'au adaos notele mele, cuprinzătoare de multe obiceiuri a Romanilor, aflătoare și până astăzi la poporul românesc. Anticele Romanilor să învață în toate gimnaziile staturilor țivilizate, din cărți tipărite, iar în colegiile noastre se învață tot prin manuscrise.

2. Diregătoriu sau povățuitorul bunei creșteri (iarăși tipărită).

3. In manuscrise: *Instituțiile sau învățătura dritului țivil roman*, produse din autori latini, cu aplicația și a Bazilicalelor; care tot în manuscris să și paradosește în clasele de legi al II-lea și al III-lea. Acest manuscris au câștigat și autorizația țenzurii publice spre tipărire, însă până acum nu s'au pus în lucrare tipărirea lui Ban D. Bojinca, profesor de legi (m. p.) 1845 Martie 16, Eșii.

Cu alt prilej — analizând raportul menționat, pe care comisiunea l-a înaintat Obșteștii Adunări la încheierea lucrurilor sale — vom vedea în ce chip și-a însușit ea, punct de punct, cum am spus mai sus, memoriul lui Damaschin Bojinca. Până atunci însă nu putem lăsa nemarkat punctul *d* al acestui memoriu, în care învățatul profesor de legi și meritosul dascăl al tinerimei moldovene apără, cu căldură și convingere, »îndestularea« limbii românești ca organ al culturii naționale și cere »statornicirea« ei ca limbă de predare a învățăturilor publice. Aceasta pentrucă tocmai pe atunci părerea răspândită în Moldova de către contrarii și neînțelegătorii culturii naționale, cumcă una din piedicele — prin-

cipala chiar! — propășirii învățăturilor publice este sărăcia și neîndestularea limbei naționale spre a câștiga printr'ansa deplină cunoștință a învățăturilor¹⁾ începuse a fi împărtășită chiar și de către acei pământeni cu rost hotărîtor în afacerile publice, cari până atunci sprijiniseră cu mult interes și succes direcția națională în învățămîntul public. În fruntea acestora era însuși Domnul Țării, Mihail Sturza, zelosul Efor al școalelor naționale de până la 1834, care asemenea doria, pentru îndreptarea și propășirea învățăturilor publice în Principatul său, se zicea, cu ascuns scop, înlocuirea limbei române ca limbă de propunere în învățămîntul gimnazial și superior prin limba franceză²⁾. Să vestea chiar cumcă comisiunea orânduită de obșteasca Adunare pentru cercetarea și reformarea școalelor avea mandat special și mai înalt a pregăti lucrurile pentru aducerea la îndeplinire a înlocuirii limbii naționale în școalele medii și superioare prin limba franceză³⁾.

Așa fel stînd lucrurile, înțelegem de ce Damaschin Bojinca se crezu dator să apere limba românească, învinuită de neîndestulare și amenințată a înlocuire, cu toată căldura sufletului său de bun Român și cu întreaga convingere pe care i-o dedea conștiința rostului său de factor al culturii naționale și învățător al tinerimei școlare. Și cuvintele sale nu fură în deșert măcar în mijlocul acelora pentru care erau scrise. Căci comisiunea peste toată așteptarea, făcū și ea, la rîndu-i, în raportul său către obșteasca Adunarea, o călduroasă apărare limbii naționale ca organ al învățăturilor publice, încheind cu încredințarea, că nu întrebunțarea limbii românești este piedică întru propășirea învățămîntului public în Moldova, ci alte pricini pe cari le și arată⁴⁾.

Cu toate aceste cauza limbii românești tot fu perdată atunci în Moldova. Căci la 1847 Mihai Vodă Sturza, în ciuda tuturor sprijinitorilor ei, împlini dorirea protivnicilor și neînțelegătorilor culturii noastre naționale, decretînd o nouă lege școlară prin care se înlocuia limba română în școalele medii și superioare prin limba fran-

¹⁾ Urechia, *op. cit.*, II, B. și A. D. Xenopol — C. Erbiceanu, *Serbarea școlară dela Iași*, Iași 1885, p. 165.

²⁾ Xenopol — Erbiceanu, *op. cit.*, I, c.

³⁾ Urechia, *op. cit.*, I, c.

⁴⁾ Urechia, *op. cit.*, I, c.

ceză¹⁾. Și atunci *Colegiul Francez* înlocui *Academia Mihăileană* de frumoasă și veșnică amintire!

Noroc că stăpânirea limbii franceze în școalele moldovene nu ținu decât atât cât ținu și domnia lui Mihai-Vodă — doi ani. Căci cu venirea la domnie a bunului român și patriot Grigorie Ghica limba română își recăpătă drepturile sale²⁾. Damaschin Bojinca însă-și făcu datoria de apărător al limbii românești, astfel precum și-au făcut-o, într'alte împrejurări, rând pe rând, toți acei mari dascăli transcarpatini cari stătură în slujba școalelor de învățături înalte din Moldova dela Vasile Popp (1820), până la Aron Densușianu († 1900), între cari se pomenesc: Fabian Bob, Eftenie Murgu, Petru Câmpianu, Simion Bainuț, Treboniu Laurian, Papiu Ilarian, Ștefan Micle, Petru Suciuc etc. etc.

Laudă numelui lor!

Alex. Lăpădatu.

Un pseudonim.

Dragă cetitorule! Să știi de mai înainte, că sunt pseudonim. Să nu te pună păcatele să-mi cauți numele prin vre-o antologie sau creștomăție. Nu-l vei găsi.

Ilie Marin și nimic mai mult. Vei zice: »Ilie Marin e nume fără de nici o expresie. Ce gust a avut și omul ăsta! Bine, înțeleg Veturia sau Mărioara Florian sau Radu Aldea — dar Marin?!« Să nu fie cu supărare, de va fi scris în stele — (vezi, sunt fatalist) — te vei învăța și cu numele acesta, de nu, nu — și pace.

Zilele trecute povesteam cu un prietin vechi. Îi spuneam despre planul meu cu »Săptămânalele« și-i aminteam și de hotărârea mea de a-mi lua refugiul la un pseudo-nume.

— »Bine, măi, de ce vrei tu să te ascunzi? De ce să nu subscrii coala cinstit ceea ce scrii? De ce să nu te cunoască lumea ce-ți plătește pielea?«

Te văd, că zimbești, dragă cetitorule, și-ți zici: Așa e și părerea mea.

Și, după cum a trebuit să desfășor ideile mele referitoare la pseudonim, punându-mi în

activitate toată elocuența, de care dispun, astfel o să-ți spun și Dta părerile mele.

Nu cunoști Dta publicul nostru cetitor? Nu ți-s-a întâmplat nici când să întri în casa »cunoscutului luptător« X J, marele stegar al neamului românesc, neinfriecatul, etc., etc., sprijinitor al literaturii românești și să rămâi uimit înaintea unui teanc de jurnale și reviste? Masa de scris nouă — nouță. Călimărul, condeiele în ordine exemplară. Jurnalele și revistele așezate simetric lângă cărțile de literatură frumoasă, — dar toate încă nedesfăcute, cu banda pe ele, ieșite par'că numai înainte cu 5 minute de sub teasc. La ce te miri? Nu știai că masa dlui X este și va fi un panteon al jurnalisticii noastre? Nu știai, nu dădeai cel puțin cu socoteală, că Dl Doctor are alte năcazuri mult mai mari și mai grave decât să frunzărească prin »gazetele noastre?«

Permite-mi să-ți spun, ești naiv, dragă cetitorule!

Dar te văd că vrei să protestezi și vrei să zici: Nu e tocmai așa de grozav. Oamenii încep să se urnească din loc. Începe să se discute cu mai multă vioiciune chestiunile zilei, casinele noastre nu mai sunt monopolul jocurilor idioate dela masa verde de cărți.« A, da, ai puțințel dreptate — îți iau vorba din gură.

Și mai este încă ceva ce n-am amintit. E contingentul frumos de țărani, care cetește la noi. Dar despre asta o să vorbim altădată. Să rămânem la clasa cultă.

E atât de ușor să-ți faci nume la clasa noastră cultă! Iată cum. Iai o coală de hârtie, scrii cu fruntea încrețită 30 de rânduri, o poezie »superbă«, o pui în plic. o trimeți la revista cutare și cutare. Receta aceasta repetează-o de 10—20 de ori — e irrelevant ce scrii. Vorba e că ți se tipărește numele cu litere grase și ademenitoare, pe mult milostiva hârtie — vorba latinului: epistola non erubescit. Și, în curând vei auzi, de vei petrece într'un salon, sau la o serată dansantă, sau mai știu eu unde — »nu-l cunoști? Scriitorul cutare!«, sufletul ți se va ridica în extaz nețărmit, domnișoara casei te va ruga cu glas pițigăiat: »Ești bun, Domnule Vântură-versuri să-mi faci o poezie? Sau o navelă, în care să fiu eu eroina?« Și Fama, Faina cântată de Domnul Horațiu, să sălășluiește și la noi, Românii — căci o altfel, pentruce sântem urmașii Romanilor?! Într'o bună dimineață te

¹⁾ Xenopol — Erbiceanu. *op. cit.*, 170 equ.

²⁾ Xenopol — Erbiceanu, *ibidem*. 174 equ.

vei pomeni om de ispravă, cu nume, cu plocneli înaintea Dtale și în fiecare colț de stradă te va ochi câte un »individ« gelos pe reputația Dtale de mare scriitor.

Și știi cui ai să mulțamești onorurile astea? Filistenilor și mai cu samă Filistencelor, cari să îndură să frunzărească din când în când un jurnal sau o revistă și să țină minte numele matala — e foarte irrelevant sub ce articol l-ai aruncat.

Și așa, într'o bună dimineață te pomenesci poeta laureatus, până ce vin alți cărcotași să-ți uzurpe tronul ridicat dintr'o spumă de săpun. Dar până atunci »mai va.« Tartarin din Tarascon să se ascundă înaintea figurei Dtale.»

Povestind acestea și prietenului meu, acesta mi-a aruncat o căutătură plină de ură. Voia să-mi zică: »Cârtești înzădar. N-ai dreptate!« I-am răspuns îndată.

»Da, se observă o mică schimbare. Oamenii încep să deschilenească între bine și rău. Oamenii încep să discute. Cetitorul începe să facă asemenea Domnului în ziua de judecată: zice unuia: tu ești oaie și tu ești cap, tu la dreapta, tu la stânga. Dar, întreb, câți sunt așa? Câți au în mâinile lor cumpăna cea dreaptă? Nu vezi, prietine dragă, unde-s străinii? Nu vezi cum sunt profesorii lor, și preoții lor și cum sunt școlile lor? Când o să-i ajungem? Când o să putem ținea pas cu ei?

Prietinul mi s-a înflăcărat. »Dar ce-mi vorbești tu? Nu știi între ce împrejurări am trăit noi, transilvănenii? Nu cunoști tu iobăgia, n-ai auzit de 1784 și 1848? N-ai cetit de opreliștile multe ca nisipul mării, cari s-au adus în toate întreprinderile noastre? Cum voești să fi făcut acest salto mortale, să ținem pas cu Neamțu și Francezu?«

Avea dreptate tovarășul meu — dar pe lângă toată dreptatea lui surisul meu de pe buze nu dispăruse. Totuși voiam să nu mă creadă patriot rău și am grăbit să-i spun: »E drept — așa e. Nu se putea face o săritură atât de mare. Neamul meu e plin de viață — de aici în colo va face multele fapte, pe cari le promite. Va vorbi istoria lumii de aici înainte de noi »dacă n-a vorbit până acum atât de mult,« și dând în glasul acesta, care rivaliza ca două picături de apă cu vorbirile lui Papinian și Vesperian, i-am mai potolit avântul, care sim-

team, că să descarcă asupra capului meu pe lângă toată prietinia cea mare, care ne leagă.

Dar prietinel nu-mi pierduse șirul de idei și mă întrebă: »Dar cum voiai să ajungi la pseudonimul tău?«

»Uite cum«, i-am răspuns. »Mi-am zis așa: Scrie înainte. Pune la călcâiul fiecărui articol un nume — un nume, pe care să nu-l cunoască nici Stan, nici Bran. Sunt scriși articolii bine — escelent! Lumea va întreba: Cine-i Ilie Marin? Ce-i Ilie Marin? Ce face Dl Ilie Marin? Și cronica va tăcea până ce va crede de cuviință să tacă. Sunt însă articolii nește zertzavat indigestibil — pax vobiscum. Cum au venit, așa s-au dus. Și la dreptul vorbind — de sunt scriși rău de ce să mă laude X sau Y, sau dacă ar fi cu dreptate, — de ce să simt privirile critice ale semenilor mei?

»Să-ți aduc numai un exemplu.« Prietinel făcea pași gigantici, — de abia puteam să mă țin de el.

»Zilele trecute mă oprește în drum un »prietin«, pe care-l dorești totdeauna la depărtare de zece kilometri. Îl poți vedeă în fiecare zi la cafenea, cu țigareta în gură, cu ochii strânși în crețe, afectat, ca o piaiă, curat tip de »stâlp de cafenea«. Îmi strânge mâna, cu »căldură.« Îmi aruncă o privire, par'că mi-ar căuta cu ochi de expert mărunțiile și-mi zice întinzând cuvintele ca un gumi-elastic: »Gra-tu-lez! Gra-tu-lez! Ți-am cetit poe-zi-ile! Esce-len-te! Esce-len-te!«

Și o spunea asta cu un aier de critit savant, cu o expresie — de adânc cugetător, de-ți venea să-ți ieși — din piele, mai cu samă de știai, că abea am publicat un rânduleț versificat de când sunt, când știai, că tot spanacul de rânduri rimate îmi odihnește în saltarul mesei, ca să nu se trezească nici când.

Ei, îți place? »Asta-i publicul nostru!«

Prietinul se desprinsese de brațul meu și mă fixă. Sub privirea ochilor lui mi-a mai venit ceva în minte și am prins a vorbi din nou.

»Și ce vrea să și știe cetitorul toate chițibușurile? De ce să știricească cum este cutare și cutare scriitor? Câți copii are, de unde e, cine e? Vorba este — e bine scrisă bucata publicată? E adevărată, e verosimilă, e frumoasă? Crede-mă, de multeori e mai bine să nu știi lucrurile după cari alergi într'o răsufare. Și acuma, acuma — venio ad fortissimum!«

»Zice — că o domnișoară cetise câteva din romanele și nuvelele lui Honoré de Balzac, scriitorul »Comediei umane«. În urma paginilor din Eugenia Grandet și a celorlalte romane își plămuise cu fantazia proprie figura autorului. Un ideal de bărbat. Mai bătrân de 25 de ani la nici un caz. Un păr mare, blond, lăsat pe spate, cu cârlionți poetici. Ochi albaștri, expresivi. O gură mică, bună de sărutat. Un năștior regulat și elegant. Barbă nu — căci domnișoara avea oroare de barbă. Iar trupul, statura — un adevărat Apollo, svelț, delicat, îmbrăcat cu gust, cu indispenzabila cravată mare de poet și pălăria calabreză dată poetic pe ceafă. — Și domnișoara în entuziasmul ei și-a rupt odată din timp și-a plecat la Paris să-și vadă idealul. I-a scris, la rugat și l-a văzut. Era el cel visat? Ți-ai găsit-o. O figură de măcelar, cu spete late, brațe mari, cărnoase, bărbie lăbărtată peste guler, părul — nici vorbă de bucle aurii — statura, nici pic de asemănare cu Apollo.

Ei vezi? Ia să-mi fi rămas domnișoara acasă. Să fi visat verzi și uscate. Să fi cetit volumele din doască în doască — dar să nu-și fi luat nici când inima în dinți să-și vadă idealul. Astfel are cu o desiluzie mai mult.

Tovarășul meu sta pe gânduri. L-am putut convinge câtuși de puțin! Și așa, cum mergeam mai — departe, fără să ne pese de lume, nu m-am putut răbda să nu-i spun și asta:

»Și mai știi încă ceva? Dacă-ți scrii numele ți se întâmplă și altă pacoste. Ești tinăr. Așa ai ieșit de pe băncile liceului. Domnul cutare îți cetește articolul. Ridică din sprâncene. »E tinăr băiatul. Trebuie să-i ierți multe. Își ia nasul la purtare.«

Fostul tău camarad — de școală, după ce-ți cetește articolul zice: »mare ștrengar mai era și ăsta. Numai de drăcii să țină. Uite la el, unde-a ajuns!« Asta-i dacă ai scris un fleac. Dacă ai scris bine se bate în piept și spune la alții: »Am tost colegi de școală. Steteam într'o bancă. La matematică era ca un buștean. Lucrările le șterpelea totdeauna dela mine.« Îți mai cetește lucrarea și Dl Y. »Auzi, auzi! Omul ăsta și să scrie! L-am văzut ieri pe stradă. E confuz, cască gura la oameni de ai crede, că nu știe numără zece! Auzi, auzi!«

Să punem alt caz. Ești bătrân. Ai în trecutul tău o activitate, mult — puțin, dar cinstită. Scrii un articol. Tinărul »literat« îți aruncă

o privire suverană peste articol, îl cetește în pripă și să — grăbește să spună: »E bătrânul, putea să mai și tacă? Ce se mai amestecă și el? Noi, noi ce vom face! Ce pot scrie bătrânii afară de bâlbăituri și halucinații?«

Am băgat de samă, că am alunecat prea departe cu conversația. Dar nu se putea să bat în retragere. Prietinel mă înțelese numai decât. I-a fost de ajuns să privească în ochii mei. Voiam să zic: »Un dram de adevăr este de sigur în cele ce am zis.«

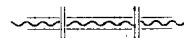
— »Ei, de ce părere ești acum?«, m-am îndreptat spre el.

— »Fă ce vrei. Nu-i rău dacă vei subscrie cu un pseudonim. Ai nițică dreptate. Cine-i om trăește, cine nu pierde fără de vreme. Ce-i bun își face cale, ce nu cade și putrezește. La ce să știi numele celui ce se duce?«

Și iată, dragă cetitorule, cum m-am hotărât să subscriu cu pseudonim. Bateți capul acuma ce înfătoșare am, sunt tinăr sau bătrân, cu păr pe cap, sau cu chelie, cu musteață, fără musteață, cu ochi albaștri sau negri — fă ce vrei, dar un lucru fă l cu atât mai mult — cetește-mă.

Dacă-i bine ce scriu suntem prietini buni, dacă nu, zi-mi rămas bun. Și în cazul acesta Ilie Marin e un simplu:

Ilie Marin.

Bologoaie.

„Să nu-u pui nepoate, să nu-u pui vinars în gura ta, mai bine să iei cătran, că fi'ertatul Niculița maicii tot cetea într'o carte, că vinarsu-i zamă drăcească, bun să să strice legea creștinească. Și unde-și pune dracul ghioara își ia Dumnezeu mâna, că doue săbii nu pot sta în o teacă. Ci tu să te alipești mai vârtos de biserică și de Maica Precurată. C'atunci fuge mamonul alungat de fumul de tămâie și se ascunde'n pietri și cânepă, izgonit de puterea Preceștii. Și stă acolo până când aude pe crijmar, cum ciocănește să desfunde un butoiu cu spir. Atunci se zvârcolește odată de-și moaie toate oasele, da tot nu poate eși

până ce nu țincăne păhărelele cu rachiu pe mesele din crijmă. El atunci începe să joace la cântecul acela, ș'atâta joacă până își ese din piele, și vine numai cu duhul, de nu-l văd oamenii și se bagă în butoiu.

Acum oamenii cari țin la biserică îl simțesc că-i aproape, că le vine așa o durere de cap de nu mai pot sta, ci-și iau pălăriile și merg cinstiți la casa lor. Cei cu sufletul păgân nu-l miroase, ci mai vârtos simt o arsură în piept și tot dau s'o răcorească, golind păhărelele. Atunci Aghiută își împarte duhul în mii de fărâme, se așează frumos în păhărele să-l înghită bieții creștinii. Și după ce l'au înghițit pe necuratul, cu încetul le leagă Ucigătoaca limbile, și le iasă în ochi, holbându-se ca un mort. Atunci să-ți faci cruce și să fugi dintre oamenii aceștia, că-și pierd mințile. Ducă-se pe pustii îi face să creadă că-s în iad de acuma. „...Și tot măcinând din gură Bologoaie se aține pe urma oamenilor, cari, eșind din biserică, o iau de-a dreptul spre crijmă, duminca și în sărbători. Abia răzbește pintre mulțimea de oameni, dar tot nu se lasă ci se ține ca scaiul de cei pe cari îi știe ca mai lacomi.

„Zicea fi'ertatul Niculiță, că toată sfințenia ce capătă omul în biserică se duce ca luată cu mâna, dacă întri din biserică în crijmă. Că popa încă zice și spune, dar nu se poate asemăna cu Niculița maicii. Că el era învățat ca șapte popi și tot cetea într'o carte despre cum s'au urzit toate relele din lume. Că întâi nu era decât cer și pământ ș'o ceată de oameni astrânși în jurul unei biserici. Și era biserica aceea mândră ca o mânăstire ș'avea un turn de ameteai uitându-te la vârful lui. Dar n'avea turnul cruce, și nu se afla între toți oameni aceia nici unul așa cu inimă, să se urce se puie crucea. Atunci cică veni un bătrânul zdrențos, fript de soare, negru cumu-i cordovanul, și se legă să pue el crucea. Creștinii se uitară mirați la pocitura aceea de om, apoi deodată începură să râdă de el. Ci dânsul zmânci

crucea de unde era, și se urcă, mai repede ca o mătă, și tot așa se și cobori. Când priviră mai bine oamenii, crucea strălucea în lumina soarelui cumu-i aurul cel mai curat. Atunci omulețu scoase nește glăji, pline cu apă alburie și zise: Voi beți numai apă ce iasă din pământ de aceea vă trage pământul jos, și nu vă lasă să vă urcați.

Dar dacă-ți bea apă de vânt, de carei în glăjile acestea veți face alte minuni, nu ca mine, că eu numai odată pe an, la Paști, beau de aceasta și îs ușor ca vântul. — Și lăsând glăjile acolo, parc'a intrat în pământ, nu l'a mai văzut nimeni. Dar oamenii gustară din aceea, și care cum gusta începea să cânte și să sară de nu-l încăpea pământul. Văzură că-s mai ușori, că ar putea chiar să zboare, și nu se mai despărțisă de beutura asta, mai ales băgând de samă, că dacă beau capătă curaj mult, de-ar putea face orice. Și atunci curajul le-a lipsit, de n'a cutezat nici unul să pue crucea.“

Bologoaie se oprește în ușa crijmii, cu mâinile în șolduri, se uită cu capul plecat pe ușe. Ochii ei licăresc plini de muștrare, apoi barba zbârcită i-se razimă de piept, și stă așa, gândindu-se par'că. Micuță, adunată în clichina de pânură albă, îți pare c'a pus'o cineva acolo, cum ai pune o ciuhă, să stee țapănă în cizmele grele, mari, pline de umflături tari. Buzele i-se îmbină adânc în lăuntru, într'o tăetură lată, zmerită. — Trecătorii se fac că n'o iau în samă, o încunjură și așa întră în crijmă. Dar Bologoaie îl vede pe fiecare și-i numără, smâncind din capul învălit în ștergarul alb ce dă în galbin cu vârgi negre. — Stă acolo iarna ca și vara, până ce nu mai întră nime, apoi în mersul ei mărunțel pleacă să dea de știre nevestelor unde li-s bărbații.

Vr'un om mai aspru, harnic, ce nu da decât foarte rar prin crijmă, se descarcă aprins pe capul bătrânei:

„Zău că dta ai fi fost bună preuteasă.. Ori nu, să te fi făcut dumnezeu ficior, să fi popă! Ce te-acăți dta de

toată lumea? Ești mai mare? Te-a pus cineva să ne păzești? Mai bine ți-ai vedea de bătrânețele Dtaie și să lași lumea în pace!“

Dar bătrâna își ridică ochii mici spre el și începea deodată: „Să las lumea în pace să se cufunde în focul iadului? Ha? Te-ai mâniat că te-am spus nevastei. Da bine-am făcut. Că tu nu ști, da fi iertatul Niculița maicii tot cetea într'o carte că... Dar omul îi tăia mănios vorba:

— „Ce tot Niculiță! Par'că mânzul ăla ar fi fost vlădică atâta îl tot aduci de pildă. Ia, a învățat și el doi ani să se facă dascăl, și Dta gândești c'a știut câte-s în lună și în soare.“

Bătrâna se întristă deodată, privea cu durere la om, îi părea rău c'a început vorba cu el, despre care credea, că nezmintit se va cufunda în toate păcatele.

Pe Niculița ei numai Bologoaie l'a cunoscut că cine-i, căci numai ea l'a auzit cum tot cetea dintr'o carte. Când vântul sufla aspru pe afară, prin curtea pustie, prin streșina lungă de pae a căsii, în lăuntru, în palpitările unei lumini de său, Niculița cetea, încându-se de tusa, despre flacărele din iad, iar bătrâna, ghemuită în pat, asculta cu ochii neclintiți. În restimpuri clătina din cap oftând și-i zicea lui Niculiță să mai cetească odată.

Niculiță era un nepot de-a bătrânii. Îl dase părinții la școală să-l facă dascăl, căci se arată de micuț tare iubitor de carte. Dar n'apucară să-și vadă băiatul gata, și așa acesta veni la Bologoaie să-l poarte ea mai departe la școală. L'a și purtat încă un an, dar se vede că în băiat încolțea boala părinților, tusa sacă, și Niculiță într'o toamnă nu mai putu merge la școală. Bătrânii nu-i era că nu mai învață nepotul, căci și-l știa dobă de carte, dar o durea până în băerile inimii când vedea cum se ofilește Niculiță. A vorbit ea cu popa, cu curatorii dela biserică, cu oamenii mai bogați din sat, și știa că poate să fie dascăl la ei în sat, numai să-l facă Dumnezeu sănătos

odată. Dar nu-l mai făcea, și Bologoaie tot măsura drumul până la popa Man să vie să-i mai cetească bolnavului.

Când era mai bine, bătrâna ținea morțiș să-i cetească. Îi cunoștea ea cumintenia din ochi, dar totuși îi părea că de câteori întorcea Niculiță foaia, acesta se face tot mai învățat, mai depărtat de lumea asta, par'că. Nu i-a mai ajutat însă nici molitvele popii, și primăvara, când se topiau zepezile, porni și Niculiță cu plutele pe cealaltă lume.

Pe atunci Bologoaie era încă destul de iute, se purta ca o nevestă harnică, dar după moartea dascălului îmbătrâni în grabă. După ce l'au așezat pe dumnealui în progadia cea veche și i-a pus o cruce de lemn, pe care era scris numele lui, după dorința bătrânii, Bologoaie adună cu grige celea câteva cărți ce remaseră după dânsul și le puse la grindă, între firele de busuioc uscat. Se uita la ele cu sfială ca la sfânta evanghelie, și cea mai mare durere îi era, că nu mai poate asculta pe Niculiță cetind din cărțile acelea minunate, unde-i adunată toată înțelepciunea lumii. Și, ghemuită în pat, când afară șuera aspru vântul, Bologoaie se gândea la nepotul slab și înalt, bălan ca un berbecuț băl, care să stinse așa de îngrabă, de-a ramas pe veci înțelepciunea aceea acolo pe grindă, strinsă în foile înegrite pe margini, pe care nu va putea s'o mai spună nimeni așa de bine ca el.

Când la trei zile veni popa s'o întrebe de n'a rămas vr'o carte ceva dela Niculiță, să le împartă între copiii de școală, bătrâna îi eși înainte în curte și-i spuse că n'a ramas nimic, căci dascălul le-a trimis la un pretin a lui până a nu închide ochii — Iar după ce se duse preotul, nu putea să-și tâlcuiască ce ar face nește copii cu cărțile acelea.

Pe acasă-i era urât și pustiu, că nu mai avea decât trei patru găini pline de funingine. Pleca prin sat, în povești ziceau gurile rele, ca să dea sfaturi zicea dânsa. Căci dacă Niculiță n'a putut să lumineze cu știința lui în satul acesta,

bătrâna se simțea datoare să dea ea sfaturi din cât va putea.

Cu muerile bătrâne nu se potrivea la vorbă în nici un chip. Când pomenea Bologoaie de rachiu și ucigăl toaca bătrânele scuipau în sin își făceau cruce.

„Lasă soro nu mai tot pomeni pe necuratul. Cine știe când ți se arată!”

— „Vi s'arată vouă, beutoarelor, dar de o muere, cum se cade fuge!”

Bologoaie se uita urât la ele, le lăsa în plata domnului să învârtească fusele, și să mestece încet gușile de lână, și pornia într'altă parte. — Mai ales la femeile măritate, a căror bărbați păzeau crijmele.

Bătrâna își făcea mai întâi de lucru cu copiii. Dacă da de vr'unul mai dezghețat nu se mai opria.

„Pe asta dacă nu-l faci dascăl să ști că nu te va răbda Dumnezeu. Uite la el: cuminte în toate ca fiertatul Niculiță. Atunci știu că nu va bate crijmele ca tată-so!” Apoi se apropia mai tare de femei: „Auzi nepoată, iar l'am prins. Se ferea așa ca hoțul să nu dau cu ochii de el. Da bietul Niculiță cetea într'o carte că cine se ferește de bătrân, se apropie de iad. Zici că nu i-am spus nimic? Ba i-am spus nepoată, dar ăștia cari vin din cătane mai ascultă de cineva? Când se îmbată strigă că pușcă în lună, iar când is trezi pășesc țăntoși și umblă cu capul pe sus. Par'că cine știe ce-ar fi cătănia aceea! Îi învață să se bată ca orbii, și să tot detune din puști. Dar bietul Niculiță nu pomenia niciodată de puști ci de învățătura cea adevărată, care oprește pe om dela fapte rele. — Să vezi numai, pe asta dacă-l faci dascăl va învăța și pe tată-so la omenie. Că dascălu-mi cetea că toată omenia cuiva vine din știința de carte.”

Se afla vr'o codană de muere, care să nu-i dea întru toate dreptate:

„Uite bunico la advocații ăștia cari vin de ne vând moșiile la tobă! Aia știu odată carte, că umblă cu nește scrisori ca un val de pânză subsuoară. Și ce omenie au prins ei din cărțile acelea? Ia să ne iee mai cu ușorul

averea!” — Bologoaie asculta cu ochii mici țintă la ea, cu greu deschisă de jumătate.

— „Hei maică, vezi că nu-i tot aur ce lucește. Om cu om nu samănă, dar carte cu carte! Să învețe însă băiatul să se facă dascăl, ș'atunci nu păgubește pe nime. Vezi dta Niculiță al meu.”

— „Vezi că și la școală trebuie bani, bunico. De unde să iei atâta grămadă de ban. Atâta a fost la Dta!”

— „Adecă n'a fost altcum, nepoată, zău n'a fost altcum. Mai crezi și tu la vorbe slabe, cu toate că vorbele slabe-s scornite de diavolul. Am făcut și eu ce am putut, și în toată Joia îi trimiteam lui Niculiță câte două pâni și un petec de slănină. Mai mult de unde, dacă n'a dat Dumnezeu.”

Bologoaie eșia năcăjită atunci din curte și mergea de-a dreptul acasă. Asta una n'o putea suferi! Scorniseră oamenii din sat vestea, că ea, până trăia încă bătrânul Bologa a găsit o comoară, să poată cu ajutorul bărbatului în puterea nopții și-a îngropat'o în casă sub pat. Bologa bătrânul cică din pricina comorii aceștia a murit, că nu mai putea să doarmă noaptea de loc, ș'a slăbit ca o scândură. — Vezi bine gura satului, mai ales a bețivilor, a scornit povestea aceea ca s'o năcăjască pe bătrâna, ce se acată cu povețele ei de toată lumea, — dar Bologoaie, care-i amenința pe toți cu ucigăl toaca, nu se putea împretini cu gândul, că și ea să fi fost amestecată odată în lucruri necurate.

Drept, că Bologa n'a fost ceva om cu stare, și totuși bătrâna lui putea să trăiască, umblând dintr'o casă într'alta, fără să mai lucreze. Dar o muere ca dânsa, fără leac de dinte în gură, cât poate mânca? Trăește ca paserile ceriului, mai din nimic, și iată oameni ce nu-s în stare să vorbească. — De câteva ori însă nu putu scăpa de ispită, să nu caute sub pat. Ce ști, poate Bologa a chiar dat de-o comoară și ei nu i-a spus nimic. Că dânsa a fost în gospodăria lor totdeauna treapta ce-a din

urmă, coada cozilor, Bologa n'o lăsa să s'amestece în nimic și-i vorbea totdeauna aspru. Poate de aceea ea de tînără a prins să se mestece în trebile altora, căci firea n'o lăsa să tacă și să nu-și spue și ea cuvântul. — Gîndindu-se la Bologa a cercetat dar de câte-va ori sub pat, dar nu putea să dea de trei ori cu sapa, căci o cuprindea un simțămînt ciudat. Îi părea, căl-aude suflînd pe bărbat, așa cum sufla cînd își dăte duhul, fiori răci i-se strecurau prin toate oasele, o năpădeau sudorile și începea să-i tremure barba. — Atunci își făcea repede trei cruci, încîlcindu-le, se închina înaintea icoanei, aprindea un fir de tămăie, și blăstăma pe cei ce-au scornit vorba.

Cu toți se mai împăca bătrîna, dar pe primarul nu-l putea suferi în crijmă. — Cât ce se întîlnea cu el pe drum, îl lua la întrebări, grăbind să se ție după dînsul!

— „Da *dumniata* unde mergi? — îl întreba.

— D'apoi mătușă umblu și eu prin sat ca omul cu slujbă.

— Da da, ca omul cu slujbă. Și-ți dă de lucru ha? ți dă?

— Cum vezi dta bine, cînd dincoace cînd dincolo, de le pune toate în rînd, că dacă ceva nu-i la loc, judele-i de vină. Da să-mi spui dta mătușo, cine-i de vină, dacă ogorul meu rămîne nefăcut?

— Ah! slujba-i slujbă înainte de toate, n'ai ce-i face. Că de pildă dacă ești dascăl trebuie să înveți copiii, de-ar fi să și crăpi de foame. Fîertatul Niculiță...”

Dar primarul era om ce nu putea suferi pefîertatul Niculiță. Grăbea pașii doar se va scăpa de povestea cu biserica, cu necuratul și cu zama drăcească. — Bologoie însă nu se da bătută, ci pîș-pîș după el. — Înaintea crijmii primarul, om pătimaș la beatură,

se opria strimtorat, cu zgaița de bătrîna în spate. Dela o vreme îi zvarle vorbele.

— „Da Dta unde ai de gînd să mergi?”

— Eu? Iacă am mai eșit prin sat, că noue bătrînilor nu ne mai spune nime nimic dacă nu vedem noi. Se poate răsturna turnul bisericii.”

Primarul nu-i mai zice nimic, ci întră mînios în crijmă. Bologoie pîndește dela fereastă și clatină din cap. Cînd vede că primarul mai cere o litră, clătindu-se urcă treptele și-și arată în ușe învălitoarea albă a capului.

— „Dta se vede că ai aici treabă multă ha?” — Judele se face că n'o aude, fumează și privește în tr'altă parte.

„Slujba dtale zice să stai în toată ziua două ceasuri în crijmă? Auzi, să-ți spun acum cine-i de vină că-ți rămîn ogoarele nefăcute: beutura, mamonul.

— Ci lasă-mă în în pace bunico, nu te mai acăta de mine. Că voi pune jurații să te închidă în casă să stai ca în temniță!

— „Vezi ș'o și împărțit Michiduță duhul în mii de părți și s'a coborît în pîharul dtale. Ai înghițit numai vr'o câteva și se și cunoaște.”

Judele știa că Bologoie dacă pornește odată apoi nu mai tace. Își vede de beatură și nu mai zice nimic.

Dar bătrîna s'asează pe trepte și povestește acum la câțiva copilandri ce zgâesc în crijmă povestea cu biserica, cu ducă-se pe pustii și cu zama drăcească. — „Mă pe voi să vă fi învățat fîertat Niculiță numa o săptămînană a-ți ști ce trebuie să lucrați acum iar nu să căscați gura la lume. Ș'ar fi eșit oameni din voi nu așa frunză în buză. Da n'ați avut noroc și n'a avut satul ăsta tot. Că satul merge spre pierzare unde judele bea toată ziua în crijmă.” Și așa mai departe povestește bunica, despăturîndu-și buzele zmerite, tot purtându-și

barba ce se apropia de nas. Privea când la copii, când pe drum, dar tot mai mult în crijmă, să vadă ce impresie fac vorbele ei asupra judeului. Când acesta nu își pierdea sărita, ci își sorbia liniștit beutura, ș'o pierdea Bologoaie, se scula de pe trepte și eși drumetului înainte șoptindu-i ceva tainic, arătând spre crijmă. Dacă izbutea să-l ducă pe om până pe trepte și să-i arete pe birăul cu degetul, i-se părea că ș'a ajuns culmea norocului.

Dar de cele mai multeori își pierdea judele cumpătul și eșia din crijmă trântind ușile. — Acum nu se mai putea ținea Bologoaie de el, cu nici un preț.

De notarul nu-i păsa, de-ar fi zvântat un butoiu odată. Dar judele, cel dintâi român din sat, spunea bătrâna, trebuie să fie curat ca lumina și treaz cumu-i serpele. Notarul e străin de lege, și Bologoaie ar fi jurat că vorbește chiar limba dracilor când se îmbăta. Cu oameni de aceia ea n'are nici o legătură.

Tot greu îi cădea dumniei și când se îmbăta diacul Manoilă, dar nu cuteza să-l iee cu asprime, căci de fețele bisericesti avea mare sfială.

— „Doamne, diece, doamne, cum se strică lumea. Toată trece pe partea satanei.

— „Așa-i mătuș-o, așa-i, da de mine nu se apropie, că eu îi trag un sfinte Dumnezeule, de-l fac stan de piatră!“

Bologoaie își aducea aminte cum cânta Niculiță, în strană lângă diacul, și se sfla să-i mai zică ceva. Dacă șezut odată lângă Niculița ei, nu poate să fie un om ușor de dus în ispită de cel rău.

Și dacă se întâlnea cu popa îi sta limba în cumpănă: să-l spue pe Manoilă

ori ba? Privea în urmă la popa: „Ai vrut să mă întrebi ceva părinte? Mai umblu iac'asa și eu prin sat?“ Apoi luminile mici i se plecau iar, ori mai bine se ascundeau în orbite, și își vedea de drum trăgându-și cizmele grele.

Dar într'o Duminecă Bologoaie nu veni la biserică. După slujbă cei cari erau învățați cu ea să li să ție în urmă tot priveau înapoi și n'o mai vedeau. La ușa crijmei nu se mai opria nimeni cu mâinile în șolduri să urmeze pe cei ce intrau. Oamenii nu ziceau nimic, bucuroși că nu să mai acată nimeni de ei, numai judele era de totne liniștit în crijmă. El să deprinsă cu bătrâna să o vadă pe trepte ori la fereastă de un lung șir de ani, așa că acum nu putea bea în tihnă fără de ea. Deodată îi veni un gând, și, eșind din crijmă, porni de-a dreptul la Bologoaie acasă. Curtea era pustie și părăsită, numai câteva scânduri de la palang să mai țineau. Găinele cănite, patru, stau înaintea tinzii pe podmol, cu creasta vânăată de vântul aspru al toamnei târzii. Ușa tinzii nu e încuiată, dar când o deschide judele cârțae așa de plângător, așa de sinistru! În tindă nu-i urmă de foc la vatră, și când *cel mai mare Român din sat* intră în casă Bologoaie durmia în păcel. Sub perina de pae turtită erau așezate frumos toate cărțile remase de la Niculița, ce-au stat până acum pe Grindă. Primarul tuși odată să se trezască. Dar nu s'a trezit nici când a tușit a treia oară. Atunci s'apropiat de pat, unde bătrâna durmia liniștită, înțăpenită, somnul lui Niculiță. Iși făcu o cruce largă și zisă „Dumnezeu să te odihnească bunico!“

I Agârbicean.

CÂNTEC HAIDUCESC.

Mai naște neamul românesc
Titani cu piept de taur,
Voinici cu brațele de fer,
Cu inima de aur.

Mai crește soarele pe ceriu
Și mai străbate — 'n ceață,
Ne-o încălzi doar' sufletul
Și dorul de viață.

Mai sunt poteci prin codrii deși,
Cântări de răsbunare
Mai fac să curgă sângele
Mai viu, mai cald, mai tare.

Să mai topește fer destul
Și plumb în topitoare,
Ne-mbracă-n arme dragi copii
Din creștet la picioare!

Mai sunt și visuri de-mplinit,
Flăcăi, fiți tari ca ferul,
Să se dea iadul înapoi,
Să se deschidă ceriul!

Din culmea 'naltelor măriri,
Arhangeli și sfinții,
Să ne-ncunune frunțile
Cu nimbul biruinții!

A. Ciato.

Ce știm despre originea pământului.

Intr'un timp destul de depărtat, când s'a pomenit omul pe pământ, cred că mai întâi a vrut să știe ce este și de unde este lumea, și ce este el în aceasta lume?

Răspunsul la aceasta întrebare, la întrebarea ce este? cum este? e identic cu o definițiune. Definiția însă pretinde o cunoștință exactă despre lucrul, la care se referă.

O cunoștință de felul acesta n'au putut avea oamenii dintâi, ba n'o are definitiv nici omenirea de astăzi. Totuși în atâtea mii de ani și-a frământat mintea cu fel de fel de idei, privitor la începutul și firea pământului.

După ce s'a trezit ca un om legat la ochi, pe o pustie necunoscută, ne mai auzită, a căutat să rupă vălul, a alergat în

sus și în jos, a descusut tot ce a putut, doar va da de un capet, doar va zări începutul. Și în munca lui puțină mulțămire.

Fapt cert e, că toți oamenii au încercat să-și esplice cumva originea, firea și rostul lucrurilor, (al lumii, al pământului, că toți au căutat să reducă la cât mai puțin numărul enigmelor de cari li-se poticnea mintea.

Această tendință de a stabili nexul causal între lume, pământ și toate cele ce există și între cauza eficientă, este un început de filozofare, pe care-l putem constata nu numai în epoca de maturitate, ci chiar în cea de copilărie a omenirii, a popoarelor și chiar a indivizilor.

Judecata finală a tuturor contemplațiilor, ce s'au făcut și se fac asupra originii pământului, poartă timbrul unor presupuneri, dintre cari acele, pe cari unele fenomene le-au indicat, ca verosimile, s'au rădăcat la valoare de ipoteze și prea puține, la valoare de teorii, de doctrine.

Primele comentarii referitoare la începutul lumii, le găsim în religiunile popoarelor, diverse, pe cât de diferite erau aceste. Că de ce în religiune, e ușor de înțeles: pentrucă mai înainte de științe religiunea era.

Cu vremea însă oamenii nu s'au mulțumit cu explicațiunile religiei, fie pentrucă erau în contradicție cu fapte și fenomene reale, fie pentrucă doreau mai mult¹⁾.

¹⁾ Astăzi nu mai incupe discuție între știință și religie. Fiecare are terenul și cărările sale. Și dacă vre-odată să întâlnească pe același teren, cărările lor trebuie să meargă alături și numai oameni nepricepuți pot să le facă potrivnice.

Știința nu va discuta o dogmă abstractă, iar religia făcând distincție între concret și abstract, nu va supune discuțiunii religioase faptele reale ale științei.

Adevărata știință va reprezenta totdeauna adevărul, iar adevărata religie totdeauna moralul. Adevărul nu poate lupta întru moralului față de adevărul chiar în temelul său, iar moralul nu poate să slujească de cât adevărului.

Altcum nu e probabil, ca omenirea să ajungă atâta ca să lumineze toate misterele, ne mai lăsând nici un teren religiei.

Dar chiar bărbați erudiți de ai bisericii creștine au căutat să interpreteze cele șase (6) zile ale bibliei, într'un mod mai rațional, considerându-le ca restimpuri îndelungate. Cu atât mai liber au cugetat filozofii laici.

*Cartesius*²⁾ (*Principia philosophiae* 1664) a fost cel dintâi, care a indicat o direcție admisibilă, pe care aveau să se îndrepte speculațiunile și contemplațiunile asupra originii pământului. El presupunea o mișcare circulară a particulelor de materie din univers, cari, concentrându-se, au dat naștere corpurilor.

Leibniz (în »*Protogaea*« etc. 1748), influențat de părerea lui *Cartesius*, consideră pământul ca un corp, care la început trebuie să fi avut asemănare cu soarele.

Cel mai mare impuls, în direcția acestor contemplațiuni, l'a dat celebrul *Kant* și de odată cu el *Laplace*, care în mod cu totul independent a ridicat aceeași ipoteză ca și *Kant*. Pentru acest cuvânt ipoteza cosmogonica, până astăzi în valoare, se numește ipoteza *Kant-Laplace*.

Kant, ținând seamă de legile fundamentale stabilite de *Newton*, deduce, că uniformitatea de mișcare (de pildă, toate corpurile sistemului solar se mișcă în aceeași direcțiune, dela Vest spre Ost) și uniformitatea de rezoluțiune a planetelor (toate se învârtesc în același timp și în jurul osiei, în același sens) trebuie să provină din aceeași cauză; că toate corpurile sistemului nostru solar (căci în univers sunt și alte sisteme) planetele cu soarele și chiar cometeii s'au găsit odată, la început (»im Anfang aller Dinge« zice *Kant*) în aceeași stare de agregație. Tot păreriile lui *Kant* aparțin următoarelor:

²⁾ Cele ce urmează le tratez după: »*Dr. Siegmund Günther. Handb. d. Geophysik, Stuttgart 1897.*«

În urma echilibrului labil a acestei mase enorme, în care era contopită toată materia ce formează corpurile sistemului planetar, ușor au putut obveni unele perturbațiuni, cari au provocat diferențierea unor puncte de densitate mai mare, în jurul cărora s'au așezat altele. Toate aceste particule (mici față de masa enormă, din care s'au ales, în realitate însă, după concepția ce avem noi despre mărime, foarte mari) au avut dela început o mișcare comună și în aceeași vreme revolutivă, în care puterea centrifugală avea un rol de frunte.

În această mișcare circulară toate particulele au tins a se așeza într'un plan (orizontal) astfel, că într'un moment toate acestea au ajuns să aibă mișcări concentrice, în jurul unui centru de densitate mai mare (soarele nostru). Pentru formarea acestui centru, crede Kant, că nu putea fi suficientă gravitațiunea (atracțiunea) ci mai mult trebuie să fi contribuit vre-o tendință de asociere după afinitate chimică.

Din materia imensă, ce se învârtea, anumite părți, care erau la aceeași distanță de centru, și erau grupate mai la un loc, s'au asociat dând naștere unui corp mai mare. Astfel s'a născut prima planetă, după aceasta a doua și așa mai departe.

Astfel s'a născut și pământul.

De odată cu *Kant Laplace*, în lucrarea sa »Mecanique celeste« ridică la valoare aceeași ipoteză, care, de altă parte, completează pe a lui Kant, stabilind o continuitate între formarea planetelor mici (lunile) și a celor mari (Pământul, Saturn, Mercur etc.). Lunile deci s'au format după aceeași analogie, ca și planetele însași.

După *Ritter* a mai contribuit la formarea lunilor și o mișcare, ce producea pulsațiuni spontane. Aceasta mișcare era o alternare de contracțiuni și expansiuni,

care a durat până când respectivele planete (d. e. pământul, prin răcire) a ajuns la o anumită limită de densitate inferioară. Astfel s'a format luna noastră din pământ, iar celelalte luni cu celelalte planete, cu cari împreună fac drumul în jurul soarelui.

În contra ipotezei lui Kant-Laplace, s'au ridicat mai multe argumente — fără însă de a o putea combate. Ea se susține și astăzi, după o sută cincizeci de ani, ca o ipoteză verosimilă, întru cât cea mai mare parte din fenomenele casnice se pot explica prin ea.

În sensul acestei ipoteze pământul, împreună cu celelalte planete și cu lunile lor și chiar cu cometele, au constituit odată, la început aceeași materie împreună cu soarele, în cea mai perfectă stare de disoluțiune, care umplea tot spațiul imens, ce-l încinge drumul planetei celei mai depărtate, și chiar mai departe. Acesta-i rezumatul, dar explicațiile, de sigur, nu să opresc aci.

Cercetările cu analiza spectrală a lui *Secchi*, au făcut posibilă clasificarea corpurilor cerești, a stelelor, în patru grupe, cari corăspund unor stadii de evoluțiune.

În sens analog se desting în evoluțiunea sistemului solar, din care face parte și pământul, șapte stadii:

I. În stadiul primitiv sistemul planetar forma împreună cu soarele un glob uriaș din materia nebuloasă a lumii. Ecuatorul acestui glob se întinde chiar peste cerciul planetei Neptun.

II. În stadiul al doilea a început a se forma un centru de condensățiune, un sâmbure incandescent.

III. A început o diferențiere între centru și periferie, începând a scădea în aceeași vreme și incandescența.

IV. Diferențiindu-se soarele, s'au format și planetele.

V. S'au format stelele variabile.

VI. Planetele a se consolida la suprafată.

VII. Stadiul acesta e stadiul de răcire totală, de amortire.

Din tot sistemul soarele e mai aproape de origine, totuși avansat până în stadiul IV. Pământul e în stadiul VI, iar luna (moartă) în stadiul VII, stadiul final, cătră care tinde — de sigur în milioane de ani — tot universul, toată lumea.

Dr. Vasile Meruțiu.

Cronica literară.

Faust în românește.

— *Goethe: Faust*, tragedie, traducere de *Ion Gorun*. București 1906. 221 pp. în 80. —

Volumul mult așteptat al traducerii lui Faust, a apărut în sfârșit zilele aceste. În forma cum se prezintă este o redare cât se poate de fidelă a marelui operă germane. *Ion Gorun*, — singurul nostru scriitor dela care am fi putut aștepta traducerea unei opere atât de grele — s'a achitat pe deplin de rolul de traducător, adâncind comoara de idei din Faust și redând-o apoi în românește cu menținerea ritmului și a metrului originalului. E o adevărată plăcere să citești textul românesc paralel cu cel al originalului. Spre a-ți putea da seama, măcar aproximativ, de munca uriașă și migăloasă ce s'a desfășurat pentru a reda chiar cele mai subtile nuanțe de sens, din cea mai monumentală operă a lui Goethe, care, asemenea unui curcubeu, cuprinde, dela un capăt la altul, activitatea literară a acestui uriaș al gândirii.

E tragedia omului superior, svârcolirea titanică de a se ridica deasupra limitelor de știință omenească: titanul care nizuește spre cerul, pe care nu-l poate ajunge. Faust — zice un comentator a lui Goethe — e tipul etern al omului superior, care apare în fiecare veac, câtă vreme scânteia prometeică mai arde în omenire.

De aceea credem că »Tragedia omului« a lui Madach — apărută fragmentar și în românește, în traducerea lui Goga — este, după cum susțin mulți, o simplă imitare a lui Faust, căci în părădarea epocelor istorice Adam nu are nici pe departe rolul de gânditor superior din Faust. »Faust« e tragedia omului superior; »Tragedia omului« e tragedia omenirii însăși.

În partea întâia a tragediei, Faust ni se prezintă ca un bărbat cu cunoștințe enciclopedice, care a eshauriat întreaga știință veacului său, dar setea-i după știință nu se astimpără și el se dă magiei, cu gândul de a pătrunde astfel mai adânc în tainele cele nepătrunse ale lumii. Îi apare spiritul pământului, care e personificarea vieții ce pulzează în natură.

După întrevorbirea cu Wagner, Faust, rămas singur se sbate mai departe în conștiința neputinței omenești:

În râvna spre viață înmărmuresc
Simțiri înalte în toiul pământesc.
Pornește închipuirea să s'avânte
Și aripi îndrăsnețe și-a întins,
Sfios să strânge însă 'n margini strimte
Dacă în nenorocos virtej s'a prins.

Nu seamăn cu cu Zeii! O simt, o simt acum;
C'un vierme seamăn eu, care tânjește 'n drum,
Și 'n pulberea din care se îndoapă,
Cu pasu-i călătorul îl îngroapă.

Despre acest monolog și despre convorbirile lui cu Mefistofel zice Boyesen H. Hjorth: »De câte ori le cetesc. îmi merge voia de a mă mai ocupa de micile probleme zilnice, dorind să mă cobor în marele atelier al Creațiunii și să observ mersul tainic al mecanismului ei ascuns«.

În disperarea lui. Faust întinde mâna după cupa de venin, dar când s'o ducă la buze, s'aude de afară, în sunetul clopotelor glasul de coruri:

Hristos a înviat!
Vestiți bucurie
Cui scris fu să-l ție
În tristă robie
Străvechiul păcat.

Faust rămâne cu cupa în mână, înduioșat. Ziua învierii lui Hristos îi trezește dulci amintiri din vremuri de tinerețe și de credință.

O, amintiri, în brațele vieții
Mă 'ntoarceți cu puterea mângâierii.
Cântări cerești și dragi, sunați-mi dar!
Curg lacrimi, — pământ, al tău sunt iar!

Plimbarea cu Wagner e precedată de scene mărunte, de un realism isbitor. Mefistofel apare pentru întâia oară, în formă de câne, urmărindu-l până acasă. Luând înfățișare omenească Mefistofel, la întrebarea lui Faust, că cine e, răspunde:

O parte-i din forța aceea în mine,
Ce după rău aleargă ș'-ajunge tot la bine.

Cad de acord, ca Mefistofel să-l slujească *aici* pe Faust, iar *dincolo* are să-i slujască Faust.

Mefistofel își începe munca de distrugere asupra lui Faust, târându-l dela terenul gândirii înalte, la acela al plăcerilor senzuale. Trec prin pivnița Auerbach, în societatea bețivilor, de când Faust se disgustă, apoi prin culina vrăjitoarei, unde beutura fermecată i-l redă pe Faust iarăș tinereții.

În scena următoare Faust își întâlnește pe Margareta, și o agrăiește, pe stradă. Faust se înamorează de ea, dorind să o aibă numai de cât, dar M. îi spune, că asupra unei ființe așa de curate nu prea are multă putere, de aceea lucrul va merge cam greu. Îi duce cadouri pe ascuns, mijlocind apoi o întâlnire între ea și Faust, în grădina Martei. Simplitatea adorabilă, cu care Greta povestește de gospodăria lor, și cu care își destăinuiește iubirea pentru Faust te captivează.

Doamne! Un bărbat așa cuminte
Câte nu știe cugeta!
Eu rușinată-i stau 'nainte
Și îi răspund la toate: da.
Un biet copil prostuț, vezi bine,
Sunt eu, — ce-o fi gășind la mine?

La a doua întâlnire Greta, primește sticlucă cu care avea să adoarmă pe mamă-sa, pentruca să-i poată da, peste noapte, întâlnire lui Faust.

În scena ce urmează — la tântână — Greta se simțește umilită în fața Lizei, care îi povestește de rușinea, ce a pățit o fostă prietenă a lor. Greta, în conștiința păcatului săvârșit, atârând flori de chipul Maicii Lomnului, se roagă cu desnădejduire:

Ajută-mi! mă scapă de moarte, de rușine!
O, arată
Maică 'ndurerată,
În răstriștea mea mila-ți spre mine!

Scena din biserică, unde muștrările de conștiință i-se amestecă cu cuvintele grozave ale psalmului de răsbunare »Dies irae, dies illa« completează tragicul nenorocitei Grete.

În »Noaptea Valpurgiei«, Faust e purtat de Mefistofel peste creșetele munților, la marea adunare a strigoilor, ca să se distreze și să uite.

În acest interval Greta, după ce își omorise copilul — rodul dragostei cu Faust — a dispărut în lume, iar mai la urmă a ajuns în prinsoare, cu mințile pierdute.

Faust, căreia îi apare vedenia Gretei, în noaptea Valpurgiei, dă zor lui Mefisto să-l ducă iar la ea.

De afară, înainte de a deschide porțița de fier, Faust aude cu groază cântecul fără șir al nebunei. Când intră, Margareta, crede că e gădele și vrea să o ducă la eșafod:

O lasă-mi viața, nu mi-o cere!
Așteaptă măcar până 'n zori.
Atât de tinără să mori!
Dar și frumoasă-am fost, ș'aceasta m'a pierdut.
Aproape ai fost, acuma departe ești iubite,
Cununa-i sfâșiată, florile-'s risipite...

Un moment de luciditate trece prin mintea rătăcită a Gretei; recunoaște pe Faust, dar nu vrea să meargă cu el, convinsă fiind, că ea trebuie să moară acum, ca să-și ispășască păcatele. Nu primește salvarea ce i-o dă Faust, spunându-i acestuia să vadă de copilul lor:

Te du! grăbește
Bietul copil de-ți mântuește.
Colo! cărarea drept o ții
Pe râu în sus
Pe punte vii,
Și prin pădure apuci,
La stânga sunt
Niște uluci
În lac, la fund.
Cobori pe prund
Și 'ndat l-ei scoate!
Vezi se mai sbate,
Cum se silește!
Scapă-l curând.

Mefistofel apare spunând, că zorile să apropie și-l iea cu sine pe Faust.

Margareta, despre care un glas de sus spune că »e mântuită« prin ispășirea ei, îl strigă cu glas strins, Enric! Enric!

E o chemare din altă lume par'că pentru întoarcerea lui Faust, care și urmează apoi în partea a II-a a operei.

În traducerea atât de dificilă a acestei opere, precum și în celelalte 4 volume anterioare («*Câteva versuri*», 1901, «*Alb și negru*» 1902, «*Robinson în țara românească*» 1905, și «*Taina a șasa*» 1905.) Ion Gorun s'a adevărit constant un autor conștient de puterea lui, care nu caută nici un prilej pentru a-și câștiga popularitatea iettină, de care se bucură, pe nedreptul, atâția scriitori mult inferiori lui.

El nu cearcă nicăiri să se *coboare* până la public, cu atât mai puțin să-l măgulească. Condeiul lui ager, taie ca o sabie și arde ca o otrăvă penetrantă; acei ce vor să-l înțeleagă, trebuie să se ridice ei înșiși la el — și, în urma urmei, marele public e măgulit a crede, că e lucru mult mai lesnicios, ca alții să se coboare la el, decât să-și ea el însuș această osteneală.

Iată motivul, pentru care Ion Gorun e așa de puțin cunoscut publicului nostru.

Firea lui de Moț mândru și îndărătnic e zugrăvită nu numai în volumul «*Alb și negru*» (un volum, care n'ar trebui să lipsească din nici o casă a Munților Apuseni,) ci se resfrânge asupra întregii lui activități literare.

«*Taina a șasa*» e un sarcasm puternic la adresa căsătoriei de astăzi, citindu-l și recitindu-l rămâi captivat de marele adevăr al acestei critici arzătoare, care solicează indirect, o schimbare în spre bine, a acestor anomalii.

«*Robinson în țara românească*» (fi-vor oare în toată țara noastră zece oameni, cari au cetit această carte?) e povestea unui tinăr stricat de viața orășenească, care întorcându-se la sat, duce o viață cinstită, ridicând, cu inteligența lui, întreg satul, la bunăstare. Câtă vigoare, câtă sănătate în această operă!

Nu știu însă, dacă s'a trimis spre vânzare vre-unei librării, dincoace. Avem la Blaj, de pildă, toate edițiile mai nouă din țară, dar «*Robinson în țara românească*» nu l-am avut. Cei cari l-am cetit — pe urma unei notițe dintr'un foileton al d-lui Chendi — l-am cetit din bunăvoința academicianului de aici. Sperăm, că ediția a doua, care se pregătește, va fi mai accesibilă pentru întreg publicul românesc, împărțându-se de primirea, ce o vrednicește.

Tot astfel «*Faust*», ca reprezentajie poate fi destul de accesibil maselor publicului — din-

colo, bineînțeles — ca lectură însă e și în original, și în traducere, fără îndoială — greu!

Gorun, care a adus literaturii române cinstea de a avea o traducere a lui «*Faust*» vrednică de original (căci de traducerea lui Pojor-Scheletti nu poate fi vorbă sub acest respect!) și-a ales și de astă dată — partea cea mai grea.

Al.

* * *

In lumea dreptății de Ioan Al. Brătescu-Voinești, edit. Vieții Românești. Iași.

Cetitorii vechilor *Convorbiri Literari* uitaseră, că între colaboratorii acestora a fost odată și Ioan Al. Brătescu Voinești, când volumul *Dsale* surprinsese atât de plăcut pe iubitorii de literatură.

Acest volum obliga-se pe autor, să continue relațiile cu cetitorii, cari îl socoteau și socotesc între cei mai buni nuveliști, și astfel, din când în când, pela zile mari, continuă să publice prin Voința Națională, *Viața Românească* etc. Bucățile acestea noi însoțite de o parte din cele vechi, le editează esceleanta revistă dela Iași *Viața Românească* într'un volum de vre-o 300 de pagini.

Volumul își are numele dela prima bucată: *În lumea dreptății*, cu care dl Brătescu și-a făcut intrarea între colaboratorii *Vieții Românești*.

Dl Brătescu-Voinești scrie puțin, dar tot ce publică e desăvârșit, și atât de bine ales. Un lirism înduioșetor dominează, trecând uneori încet spre durere până ce te simți revoltat în potriva nemernicilor: din *Lumea dreptății*, ce sdrobesc fericirea bietului Rizescu, din *Microbul* și din *Până Trăsnea Sfântul*.

Dl Brătescu-Voinești își culege subiectele din viața orășenească, iubind și aici mai mult pătura aceia cinstită a vechilor boeri, cari azi mâne se vor stânge ca un cântec bătrânesc, trăind prin dl Brătescu, ca și Barbulăutaru prin V. Alexandri. Cu viața dela țară nu să ocupă, întâmplător numai dă în carnetul unui judecător câteva fragmente, dar și acestea să pare, că sunt date mai mult ca exemple pentru cel ce ar voi să scrie psihologia martorului — țaran.

Cea mai mare bucată este *In lumea dreptății* — adevărat în lumea ce trăiește în jurul tribunelor, în lumea judecătorilor și a avocaților. Andrei Rădescu, fiul cântărețului dela o biserică din Pitești, prin sirguintă și cuminenție, isprăvesc dreptul și conservatorul. Întrând în magistratură, prin purtarea bună și prin munca lui, ajunge judecător la tribunal. În ultimul oraș se însoară cu cumnata directorului de liceu, o fată săracă, dar cuminte frumoasă, inteligentă și bună pianistă.

Fericirea vieții casnice e turburată de mizeriile dela Tribunal. În fine e nevoit să dimisioneze și să facă avocatura. Aceasta meserie însă nu facea pentru el, omul cinstit, încunjurat de colegi fără scrupuli. Bietul Rădescu nebunește. În povestea aceasta, pe cât de luminoasă la început pe atât de tristă la sfârșit, dl Brătescu-Voinești face și critică socială, o critică moderată. Înfrățându-ne printr'o împletitură măiastră faptele, distracțiile, judecata conducătorilor cinici, ce prin politica de interes personal stăpânesc orașele neîngrijite.

Aceiași critică înțeleaptă, dar amară, reiese și din faptele preterate prin: *Microbul*, *Inspecție* și *Pană Trăsnea Sfântul*. Din tot volumul abia: *Conu Alecu* și mai ales *Vârcolacul* ne înfrățesc un colț mai vesel; dându-ne portretul admirabil, alor doi boieri bătrâni și sfătoși, azi atât de rari.

Puiul — de prepeliță, este o bucată, care n'ar trebui să lipsească din nici o *Carte de cetire*.

În *Sâmbăta* și *Moartea lui Castor*, se pare că ne povestește amintirile Dsale proprii — atâta seninătate în crâmpeliul acela de viață. petrecută în seriile de Sâmbăta, și atâta jale în ruina, acelei vieți tihnite și ordonate.

Dintre elevii dlui Maiorescu, puțini sunt, cari au păstrat toate calitățile junimiștilor literari. Dl Brătescu-Voinești le-a păstrat cu cinste.

Dr. G. D. Creangă: Situația Arendașilor față de Chestiunea Țărănească. București Tipografia Voința Națională.

Dintre congresele, ținute în București cu ocazia Expoziției, cred că cel mai însemnat a fost cel al *Societății Agrare*, a marilor proprietari din România, deși aceasta societate, cu toate opiniile inițiatorului și prezidentului său Dl Sava Șomănescu, e departe de ceia ce ar trebui

să fie. Între multele conferințe ținute la acest congres relevez două a d'or Creangă și Alimănișteanu, ambele în legătură cu *chestiunea țărănească*, discutată atât de mult »și de cei ce o cunosc, și de cei ce nu o cunosc.«

Dl Creangă, bazat pe datele oficiale publicate de Ministerul de Finanțe, arată repartizarea proprietății și a arendașilor.

Proprietatea cultivabilă a țării este de vre-o 8 milioane de hectarii, din cari 41.66% proprietatea mică până la 10 hectarii, 10,81% proprietatea mijlocie între 10—100 hectarii, iar 47.53% e proprietatea mare (dela 100 hectarii în sus). Cele 3.319.695 hectarii proprietate țărănească este în posesia a 1.015.302 cap. de familie, iar cele 3.787.192 h. a proprietate mare sunt în mâna a 4.171 persoane. Sunt vre-o 250.000 țărani fără pământ iar vre-o 423.400 cu proprietate sub 3 h. Din populația țărănească peste 40% are o proprietate ce-i produce cu 25% mai puțin decât e absolut necesar pentru consumație fără să considerăm cheltuelile pentru haine și dări.

După acestea arată repartizarea proprietății în celelalte state. În toate, afară de Rusia, latifundiile sunt mai puține decât în România. Din neputința marilor proprietari de-ași cultiva moșiile se naște arendașitul care e în detrimentul și al țăranilor și al țării.

Arendașul din România în majoritatea cazurilor nu dispun de fonduri și astfel ei sub arendașii țăranilor în condiții grele, scoțându-și venitul din aceste învoeli oneroase, și nu din cultura rațională a pământului.

În partea a doua a lucrării sale dl Creangă se ocupă cu trustul arendașilor din Moldova care există grație proprietarilor ce arendașă acei trust fără să țină samă de modul de exploatare al acestui trust primejdios. 64% din populația Moldovei trebuie să se supună la orice condiții supuse de trust căci nau nici pământ și nu pot să-și agonisească pâinea nici prin comerț nici prin industrie — cari de asemenea sunt în mâna evreilor. Trustul sub arendașii țăranilor 80% din teritoriul arendaș, și prețul sub arendașii crește mereu. Arată mijloacele prin cari acest trust acaparează tot mai multe moși.

Dl Creangă îndeamnă pe proprietari să-și cultive singuri moșiile, la nevoie să le arendeze țăranilor constituiți în tovărășie, și nu străinilor.

Comerțul literar, între diferitele provincii românești azi fără îndoială se face pe o scară mai întinsă, și de multeori cărțile străbat mai repede peste Carpați, decât într'un colț al României. Dar acest comerț e mai mult pe țărâmul propriu al literaturii, și schimbul de idei e cel făcut de revistele literari — abia de 6 luni *Niamul Românesc* al dlui N. Iorga familiarizează publicul de peste granițe și cu alte câteva chestiuni din viața din regat. De aceea cred, că e bine să atrag atențiunea cetitorilor asupra broșurei dlui Creangă scrisă cu multă claritate, și bazată pe cifrele statistice.

* * *

Dr. I. Simionescu, Geologia României, literatura geologică, București. Edit. Academiei Române.

Conferința dlui Simionescu, ținută la Academia Română, este o privire retrospectivă asupra lucrărilor geologice referitoare la pământul României.

Privirile retrospective în orice ram de activitate omenească, întru adevăr, sunt și folosite și necesari căci ele reamintesc atâtea nizuințe atâtea observații, cari formează scara progresului. Nicăiri, nu sunt mai folosite și mai necesari, aceste priviri retrospective, decât la noi. Pretutindenea, învățământul universitar concentrează cercetările individuale, și rezultatul lor îl împărtășește viitorilor profesori, viitorilor oameni de știință. La noi însă numai o parte a tineretului se bucură de aceste avantajii; cealaltă parte, din provinciile supuse altor state, e nevoită să urmeze la universitățile, ce nu vor să știe nimic de ceea ce produce spiritul românesc. Mai ales pentru aceștia, cărora li-s'a lăudat numai munca și priceperea străinilor, sunt absolut necesari monografiile retrospective, cari le descoper o muncă națională necunoscută, o muncă ce, din lipsa arhivelor și a bibliotecelor mari, cum este a Academiei Române, poate niodată n'ar fi putut'o afla în întregimea ei.

Dl Dr. Simionescu în partea primă a conferinței Dsale dă în șir cronologic lucrările geologice asupra României.

Din scrierile mai însemnate dă și câte un rezultat. În partea a doua dă o schiță geologică asupra României.

Luca Rusu.

PROBLEME.

Emigrații!

La articolul d-lui Dr. A. Bunea.

Eu, căruia nu odată mi-s'a făcut nedreptate, lăsându-mi-se fără echou multe articole în cari se fixa o problemă importantă, — nu mă voi face și eu părtaş de acest păcat, și voi grăbi să urmez discuția asupra celor câteva observații, făcute cu așa de frumos avânt, de cătră dl Dr. A. Bunea.

Chestia emigrării se poate discuta din două puncte de vedere: abstract, și concret. Ori din care am trata-o, ajutați de oarecari norme, eu numai la un rezultat pot să ajung: afirmativ. Emigrații!

Netăgăduit, că emigrații nostri vin acasă cu parale bune, cu experiență, și mai conștii. Față de aceasta s'ar putea obiecta, că o seamă — puțini de tot — nu mai vin acasă de loc, ori, că îndepărtându-se, își lasă vetrele pustii. Ăst mai din urmă motiv n'are importanță. Cel cu avere nu prea emigrează, și, deci vatră pustie nu lasă decât cel sărac, care de almintrea, face mai bine să-și părăsască sărăcia decât să o păzească. În cel mai bun caz, aceasta părăsire, nu este pierdere de forțe, numai o *dislocare* de forțe, poate chiar folositoare.

Acum să sintetizăm elementele.

Prin emigrație — voi da pilde și dovezi mai la vale — *un popor, totalitatea, sporește neapărat forțele sale economice și intelectuale*, nu e ferit însă de eventualitatea de-a micșora for-

țele sale numerice. Pusă întrebarea: dacă e mai mare pierderea decât câștigul, dacă trebuie să preferim forțele numerice, forțelor economice — intelectuale, cantitatea calității? răspunsul afirmativ vine ca dela sine. Totul se resumă în acest joc al forțelor, al energiilor. Ne rămân pentru totdeauna în America, câteva suflete? Bine, ni se înmulțesc în schimb capitalurile, și spiritul de economie — așa de necesar pentru țeranul nostru, care cugetă numai la ziua de azi! — aduse de acolo. Ni s'a redus numărul dar ni s'a întărit adevărata putere. Și — oricât adevăr o fi zăcând în vorba lui Tomșa: »proști dar mulți“, în „războiul pașnic“, de-o mie de ori trebuie preferate puținele rânduri dar bine închiegate, marelor masse fără disciplină. Se înțelege, că sărăcia nu-i altceva decât destrămarea disciplinei. Apoi nici nu e așa de uriașă disproporția, în acest schimb de energii. Unde mai pui că ni-e chiar favorabilă.

Va să zică nu mai încape îndoială asupra acestui punct: câtă energie pierdem în cantitate, o dobândim în calitate. Dobândă mai mare, și mai de preferat. — Rămâne să arătăm, conștient, aceasta dobândă; dacă e, și cum e. Statistică, păcat nu avem.

Voi fi scurt.

Emigrarea, *ca și orice schimbare de mediu*, și ca bunăoară miliția, are asupra țeranului nostru conșervativ, asupra îngusteii lumi de cugetare a lui, puternice efecte de lărgire a orizontului. Încercările, nesiguranța, pățaniile, îl fac mai întreprinzător, pildele de bună gospodărie și de înțeleaptă chivernisire ce vede la alte neamuri îl atrag și-l conving, învățăturile sociale, din cari prinde

și el câteva în lumea mare, îi învârtoșă îndrăzneala, și simțul demnității proprii. Acest efect, ori să zicem mai bine, rezultat, al lărgirii cecului de vederi și de sentimente se *poate constata mai învederat la emigrații din acele părți, unde însușirile amintite lipsesc în grad mai mare*. Exemplele, adevărate, esemplarele, ni-le dă viața. Se constată acel efect nu numai la cei ce nu se opresc până la America, ci chiar și la acei ce trec în România, la păduri, ori prin Secuime, la linii ferate. Nici vorbă nu mai poate fi, ca aceasta deșteptare se datorește schimbării mediului. Zidarii italieni, ce cutreeră toată lumea, devin mari muncitori, decât cei de acasă. Țeranul englez, sădit în America neguțătorescă, se face mai abil. Românul nostru, care acasă fuge de fabrici, cu o frică superstițioasă, — în America își uită ogorul afară de care nu mai cunoștea, și mai ales, nu mai recunoștea nici un alt mijloc de câștig. Schimbarea de mediu, va să zică, duce și la schimbarea de ocupații, la *îndrăgirea* de noi ocupații. Imens câștig de forțe intelectuale!

Cu arătarea câștigării de forțe financiare, e de prisos să mai sporesc vorba. Consultați registrele băncilor din ținutul Făgărașan, de unde e mai mare emigrarea. Contul depunerilor e ținut aproape exclusiv de emigrați, cu rubrici, ce nu-ți vine să le crezi uneori. Vi se va mai povesti pe acolo un caz, cum într'o toamnă, arsesse toată recolta unui an, de întreg satul se vedeă în fața unei ierni nemiloase, plină de nevoi. Oamenii însă cu socoteală — haide, pleacă toți bărbații la America, și nu numai că petrecură iarnă la adăpost de

mizerii, adevărat în grea muncă, dar se mai întoarsă, primăvara, și cu oarecare stăricică... În fața acestei întâmplări se naște întrebare, cu toată seriozitatea, dacă, pe timpul iernii, timp de amortire și risipă, iar nu de odihnă, cum se crede, — nu ar fi cu cale să se organizeze emigrații sistematice, în oarecare parte?

Ținind samă de echilibrarea forțelor, așa cum o spusese, nime nu poate să aibă cuvinte împotriva emigrării. Ce pierdem în o parte, câștigăm îndoit în cealaltă. Unele neajunsuri, mici abuzuri, și răzlețe anomalii, nu pot să facă problematic rezultatul.

Cât e pentru activitatea băncilor noastre, are tot cuvântul dl Bunea să spună, că caracterul lor cultural, social-economic nu e destul de pronunțat. Înșală titula lor. În realitate ele sunt mai mult institute de credit — exploatator, decât de economii — îmbogățitoare. Acel „și“ nu exprimă echivalență, în scopul îndoit al băncilor. Tot așa de nedrept ar fi, însă, ale învinui cu promovarea ruinei, punându-le alături cu băncile maghiare. Neapărat, ale noastre sunt mai echitabile! De sigur, prea puțin atât: nu e de ajuns să *nu* fie urgisite, ci trebuie să *fie* chiar lăudate.

În materia asta, de almintrea, eu dădusem părerea mea încă înainte, în Orizontul.

Sever Dan.

T O A M N A.

De ce-ți întorci privirea dela mine
Și ochii tăi scâlțați în lacrimi, Toamnă!
Doar ești Crăiasă peste firi și Doamnă,
Întruchiparea viselor senine.

Deplângi receala peptului de mamă
Și îngălbinirea soarelui din zare?
Să nu te temi! Revarsă-ți alinare
În pept, dacă durerea te sfărâmă.

S'aștern pe drumuri frunze îngălbenite...
De ce privești așa prelung la ele!
S'au mântuit de vremurile grele,
Când cad la pieptul mamei adormite.

Priș codru sufl' un vânt bătrân și rece...
De ce tot tremuri, palidă fecioară?
Ori doar' suflarea mamei te 'nfiară?
Să nu te temi! Durerea ta va trece,

Căci va învia din somnul său pământul,
Te va încălzi la sânul său de mamă!
Ya reînvia și codrul de aramă
Și soarele va întineri, Preasfântul!

Atunci vei împleți din flori cunună
Căct tot un brâu de flori va fi pustiul;
Yei povesti cu codrul și cu râul,
Ce-și va porni săltarea lui nebună.

Dar... fugi, aleargă palidă Crăiasă,
Te-ajunge în urmă Craiul de zăpadă...
Yai, ochii mei nu pot să te mai vadă...
Te-a prins... În urmă un vâl de-argint se lăsă.

Dafin.

Aforisme.

Este un rău sistem de educațiune intelectuală acela, care ne încarcă mintea cu vorbe, în loc de a ne arăta înseși lucrurile și fenomenele, singurul mijloc de a câștiga cunoștința adevărată. De aci vine, în mare parte, lipsa spiritului de inițiativă, a spiritului critic, nedestoinicia celor mai mulți de a judeca drept, de a cunoaște oamenii și lucrurile, de a deosebi cauzele, urmările și înșănătatea faptelor.

Urmările unei asemenea educațiuni mai sunt apoi prejudițiile, deprinderile greșite, felurite rătăcirii, dela cari e anevoie sau cu neputință de a se abate, cu un cuvânt falsificarea naturei: isvorul tuturor rătăcirilor și pasiunilor, cari nefericesc viața:

„Așezați pe cărți din copilăria noastră, zice Rousseau, deprinși a ceti fără a cugeta, ceea ce cetim ne impresionează cu atât mai puțin, că purtând deja în noi, prejudițiile, cari umplu istoria și viața oamenilor, tot ce fac ei ne pare natural, pentru că noi suntem afară de natură și pentru că judecăm pe alții după noi.”

Aceasta e cauza principală a rătăcirilor nu numai pentru indivizi, ci pentru popoară întregi, pe cari le vedem une-ori în literatură, în viața culturală și politică, apucând direcțiuni false, cari nu întârzie de a le deveni funeste.

Viața publică e în strânsă legătură cu viața privată, este corolariul și reflexul acesteia. Fundamentul lor este educațiunea.

* * *

E bine să aibă omul pururea un ideal omenesc, după care să-și întocmească viața. E de mare importanță însă, ca acest ideal să nu-i fie străin, să nu fie împrumutat fără rezervă din afară; ci să și-l formeze însuși conform minții și naturei sale propriie. Numai atunci va putea avea cineva un caracter propriu și independent. „Cine începe a se înstrăina de sine, — zice Rousseau, — nu întârzie a se uita de tot.

* * *

Dacă un individ bine înzestrat de natură cu alese dispozițiuni morale, intelectuale și fi-

zice, ar putea fi adus, în pozițiunea de a se bucura de foloasele societății fără a se molipsi de scăderile și viețile ei, de a se ajuta în dezvoltarea sa de luminile civilizațiunii, fără pericol de a-și însuși prejudițele și rătăcirile ei: aceea om ar fi pus pe calea unei culturi foarte deosebite de a societății noastre, și s'ar apropia de omul ideal.

Iată misiunea educațiunii.

* * *

Ameliorarea caracterului moral este cea mai grea parte a educațiunii, însă până la oarecare măsură e posibilă tuturor, afară de cei născuți pentru a fi criminali, în cari pornirile spre rău înnăscute sunt ireresistibile. Inșă în educațiunea de sine și a copiilor omul adult trebuie să plece dela ideia, că tendințele înnăscute și simțemintele dezvoltate din ele, sub felurite forme și numiri, de temperament, caracter, vîrte, vițiu, pasiune, au o influență hotărîtoare și statornică asupra inteligenții, a cugetării și a întregii noastre vieți intelectuale. Ele dau valoarea lor morală tuturor lucrărilor și faptelor noastre în viața practică; și ele dau coloarea, înțelesul și nuanțele lor tuturor cugetărilor și producțiunilor noastre în artă și în literatură. In ele stă și se manifestă puterea de viață. Inteligența este numai lumina ei. Numai în operele de știință nu se observă influența temperamentului, pentru că ele sunt productul exclusiv al inteligenții și rațiunii; afară, bine înțeles, de frumșeța formei lor, întru cât au și această calitate, care e mai mult productul imaginațiunii.

Trebuie deci să ne deprindem din vreme a desvolta pornirile cele bune și a înnăbuși pe cele rele. Pentru acest scop e bine să asociem totdeauna ideia unei lucrări cu ideia efectului ei, bun sau rău, pentru noi sau pentru alții, după vechia maximă: *quidquid agis, prudenter agas, et respice finem.*

* * *

Ca să putem rămânea statornici și neclintii în vîrte, în toate minutele vieții, avem trebuință de puternica îngrădire a voinței cu principiile morale, formulate în anumite maxime și fixate în mintea noastră. Ele ne servesc ca ziduri de apărare în contra emcțiunilor

și pasiunilor de tot felul, cari, în luptele vieții, adeseori întunecă sufletul, ne turbură judecata și ne pot abate dela calea binelui. În asemenea cazuri conștiința ne îndeamnă a fi drepti și binefăcători chiar în contra simțemintelor și emoțiunilor momentane.

* * *

Dacă ești mai bun decât alții și nu ai destulă influență prin pozițiunea socială, ori nu ai rara fericire de a trăi între oameni de bine, să fii pregătit a suporta greutățile nevinovatei tale superiorități. Pentru că mediocritatea, pisma, fățarnicia, va lua fiecare masca ce-i convine, ca să-și răsbune. Și trebuie să aibi un bun scut, ca să nu suferi de loviturile lor.

Ca să fii om, n'ajunge nevinovăția. Aceasta o au și copiii. Trebuie virtutea. Trebuie să cunoști pe aceia, cu cari trăești, și să aibi tărie de suflet și curajul pentru luptă.

* * *

A fi independent înșamnă a avea, înainte de toate, conștiință de tine, de ceea ce voești și de ceea ce poți face; apoi a avea o voință de fier, a cugeta, a simți și a lucra, cum îți dictează conștiința; a nu linguși și a nu calumnia pe nime; în sfârșit o face din sufletul tău un altar pentru cultul adevărului.

* * *

Fiecare epocă din viața popoarelor are tendințele și trebuințele sale. Aceia, cari știu lămurii ideile isvorite din asemenea tendințe, sunt conducătorii intelectuali ai popoarelor. Iar aceia, cari au tăria și priceperea de a pune în lucrare și a realiza ideile lor, sunt oamenii mari ai epocii.

* * *

Adevărul și dreptatea se înfățișază adeseori modeste la început și aproape umile; apoi pretind cu o demnitate senină locul ce li se cuvine; și în urmă se impun cu o putere irresistibilă, și adversarii lor trebuie să se supună. Lumina adevărului termină prin a alunga întunerecul, și dreptatea prin a învinge despotismul de orice natură.

* * *

Când ești desaprobat de un om, pe care-l crezi drept și bun, ai cuvânt a te întrista și de a căuta să te îndreptezi. Iar când un rău te desaproabă sau te defaimă, e semn, că ai ceva bun. Când înse asemenea oameni te laudă, sau caută să se apropie de tine ca prietini, bagă de samă, că ți-au observat o greșală ori un defect, sau îți pregătesc vre-o cursă.

* * *

Bunătața, loalitatea și devotamentul nu sunt înțelese decât de aceia care le au, sau cari sunt destoinice de ale avea. Și în societatea acelor noi ne simțim mai buni și mai pe sus de nivelul vieții de toate zilele.

* * *

În societatea oamenilor de rând, egoiști sau rei, dreptatea, iubirea de adevăr și urmărirea unui ideal sunt privite ca fățarnicie, sau ca nebunia. A tănuți cu asemenea oameni despre idei și simțeminte scumpe inimei tale este a arunca porcilor mărghăritare.

* * *

Dacă ai privilegiul de a cunoaște și a pătrunde mai adânc în firea oamenilor, adeseori sub haina politeții și a nobleții află un trist fond de egoism și uneori de răutate. Înțelegi atunci, ce influență poate avea societatea unor astfel de oameni, și care poate fi rezultatul relațiunilor cu ei.

* * *

A fi optimist în înțelesul de a crede, că tot ce lucește este aur, e o rătăcire. A fi pesimist în înțelesul de a vedea totul în colori negre, este o tristă aplicare la melancolie. Și optimismul și pesimismul își au rădăcina în dispozițiunile înăscute ale sistemului nervos; ambele sunt cestiuni de simțemânt mai mult decât intelectuale. Calea cea mai adevărată este și aici cea indicată de vechia maximă: *medium inter omnia tene; aurea mediocritas.*

* * *

Omul bine văzut nici în cea mai rea societate, nici în cele mai rele împrejurări, nu-și pierde credința în bine. „De n'ași vedeă binele nicăiri, — zicea un german, — eu tot azi crede în el, pentru că-l simț în mine însumi.

Revista politică și literară.

»Luceafărul«: »Revista politică și literară«, ce iasă odată pe lună în Blaj, sub conducerea d-lui Aurel Ciato, a apărut până acuma în 2 numere. Publicul va știu aprecia intențiunile bune ale celor ce-au pornit-o și-i va învrednicii de sprijinul ce-l merită. Noi le trimitem urări de viață îndelungată și spornică din cea mai curată inimă, deși nevoia unei noi reviste literare nu o înțelegem, când și cele cari există sunt prea multe pentru puterile publicului nostru.

*

»Sămănătorul«: »Revista politică și literară« din Blaj se presintă în condiții tot mai bune și merită toată încurajarea publicului nostru cetitor. Nr. 3 publică în frunte un articol social remarcabil al d-lui dr. A. Bunea, despre cauzele emigrării Românilor ardeleni în America. Autorul, care este astăzi cel mai de samă cărturar român de dincolo, dezvăluie cu mână sigură și îndrăzneală păcatele vieții sociale de acolo și atribuie o vină pentru emigrări și băncilor române. Editorul revistei, d. I. B. Hodoș, directorul băncii *Iatria*, combate această părere în acelaș număr. Articolul d-lui Bunea va provoca, probabil, o discuție mare de aci încolo, care spre lămurirea lucrurilor va fi numai de folos, dacă se va purta cu obiectivitatea și demnitatea de care sunt stăpâniți d-nii Bunea și Hodoș. D. dr. C. Maniu face, într'un articol bine gândit, critica filosofică a sistemului de guvernare din Ungaria. D. St. O. Iosif are un sonet din ciclul sonetelor sale istorice, d. Al. Lapădatu dă la iveală un *memoriu al lui Damaschin Bojinca* despre *Starea și reorganizarea învățământului public la Moldova*, la 1849, lămurindu-l cu informațiile necesare. Sunt vrednice de citit și impresiile din România ale d-lui Al. Ciura, scrise cu darul observației poetice a oamenilor și lucrurilor. Productivul novelist d. I. Agârbiceanu are și aici o povestire (*O Escursie*), d. M. Strajan dă un fragment asupra filosofiei lui Schopenhauer. Mai însemnăm o poezie de Dafin, o schiță de A. Melin, un articol de d. Slăvescu, despre inaugurarea statuei lui Alecsandri la Iași, cronica artistică dela București a d-lui L. Rusu, și cronica politică a d-lui A. Ciato, prim-redactorul

revistei. Este, prin urmare, un număr foarte bogat și interesant, care credem, că va dumeri și pe contrații și prietini dela »Luceafărul« asupra bunului drept de existență al noiei reviste.

*

»Viața Românească«: »Revista politică și literară« (Blaj) Ca parte politică, numărul de pe Octomvrie al acestei reviste, care dela început ne face să credem, că e menită să însemne ceva în mișcarea politică și literară a fraților de peste munți, conține două articole ale d-lui C. Maniu, o cronică politică a primului redactor, d. Aurel Ciato, și diferite notițe; ca parte literară, o navelă de d. I. Agârbiceanu, impresii din țară de d. A. Ciura, și câteva schițe și poezii. În primul articol, d. Maniu ocupându-se de *rostul activității parlamentare* a Românilor, arată că deputații români trebuie să lupte pentru a crea un curent politic de dreptate ideală, punând în evidență drepturile Românilor și menirea lor civilizatoare, și pentru a dobândi neamului românesc din Austro-Ungaria avantajele de care are nevoie și la care are drept: puțința de a se cultiva, de a trăi ca națiune și de a avea fonduri și instituții naționale. În al doilea articol — *program politic și capabilitate politică* — dl Maniu arată, că pentru a-și căpăta libertatea națională, Români trebuie să se îngrijească de bună starea lor economică, de cultul religios-național, de învățământ și de dezvoltarea personalității lor etnice. În »Cronica politică«, d. A. C. arată punctul de vedere al Românilor din Ardeal în chestia *reformei electorale*. În Austro-Ungaria, țară poliglotă, reprezentanța națională trebuie să o dea reprezentanța colectivă a diferitelor naționalități, — recunoscându-se și Românilor individualitatea lor politică. Tot în »Cronica politică«, vorbind de statua ce s'a ridicat lui *Washington la Budapesta*, primul redactor întreabă cu drept cuvânt: ce caută statua democratului, apostolului libertății, cetățanului desăvârșit, în capitala unei țări în care instituțiile au reminiscente feudale, libertatea e încătușată, iar drepturile cetățenești sunt aproape nule pentru o mare parte din cetățeni?...

Numai asupra cărților și revistelor, ce să vor trimitte la redacția noastră vom publica dări

de samă.

Rugăm pe toți, câți au primit și numărul 4 a revistei și fie că le-a expirat abonamentul, fie, că nu au abonat încă să binevoiască a-ne trimite prețul abonamentului.

A V I Z !

Se primesc inserate în revista noastră sub următoarele condițiuni: Pentru prima publicare a inseratului să plătește 5 fil (bani) de fiecare cm. □. Pentru publicări mai dese după învoială. Inseratele să vor tipări pe învâltitoarea revistei ori pe hârtie separată, care să va aclude la revistă. Taxa inserțiunilor asemenea se plătește înainte.

Poșta Redacției

Dlui Dr. C. Regretăm, dar nici cu modificări nu putem publica. Nu spui nimic, dar absolut nimic! Ce privește partea teroristică a scrisorii, răspundem și noi cu cuvintele, cu cari î-ți finești articolul: »Nu ne temem!«

Dlui Rail. Nu să poate publica, deși e bine scrisă. Apreciem și noi talentul dlui G., dară nu suntem pentru tămâeli la persoană. Cel puțin în revista noastră nu!

Dlui S. D. Primiți mulțumită pentru articolul trimis. Am omis câteva șire la urmă, dată fiind aspra măsură judiciară dela noi. Altfel credem, că ar fi și un pericol pentru noi să ajungem la astfel de conclusii. Sperăm, că ne veți ierta acest mic amestec, cu atât mai mult, căci sensul articolului rămâne nealterat.

Dlui I. Agârbiceanu. Adevărat! Ni-se retrimite foaia nedesfăcută din toate părțile. Bogătani, naționaliști fără prihană, literați, și mai ales prietini — scumpii noștri prietini — toți să grăbesc să ne încurajeze în

acest chip. Avem aproape mai mulți colaboratori, decât abonați. Dar' nu are a face. tocmai aceasta ne va îndemna să stăruim și mai mult în direcția începută, doar' vom putea să rescolim interesul publicului nostru pentru chestiile publice, fără de care este pierdută orice nădejde de un viitor mai bun.

Dlui Nerva Hodoș. Brut e nedumerit, că nu scrieți nimic, iară eu sunt nemângăiat. Multe salutări!

Redactor responsabil: AUGUSTIN GRUIȚIA.
Proprietar: AUREL CIATO.

A apărut și să află de vânzare la Librăria Seminarială din Blaj următoarele cărți:

Tatăl nostru

Carte de rugăciuni împreună cu Răspunsurile dela s. Liturgie, cu Troparele și Condacele învierii și ale sărbătorilor de peste an, și Troparele morților. Prețul 32 fileri.

ACATISTERIUL

a V. ediție sau carte ce cuprinde în sine rugăciuni pentru pietatea fiecărui creștin. Revăzut și completat. — În rugăciuni această carte e un adevărat mărgăritar sufletesc, o carte foarte potrivită pentru fiecare. — Costă leg. 1 cor. + 10 fil. porto.

Declamări

poezii alese din
autorii români
pentru tinerimea din școalele poporale.

Prețul 40 fileri.

